

genus, ut dicitur II Paralip. vi, vers. 13, ut hoc gestu testaretur reverentiam et devotionem suam erga Deum Deique templum; ac populum ad eandem exemplum suo excitaret. Salomonem imitati sunt primi Christiani, qui flexis genibus et elevatis in cœlum manibus orabant, cujus cœremonie varias causas ex Patribus recensuit I Timoth. ii, 8, ad illa: « Levantes puras manus. »

SI ENIM CŒLUM ET CŒLI CŒLORUM (id est summi, vastissimi et capacissimi cœli) TE CAPERE NON POSSUNT, QUANTO MAGIS DOMUS HEC QUAM EDIFICAVI, — non capiet te. Deus enim est immensus, ideoque est ubique, et omnia implet, ac ultra omnia per immensa vacui spatia extenditur, ideoque mille a miliones infinitos novorum mundorum in iis creare potest. Idem dixere philosophi, unde Arnobius:

Jupiter est quodcumque vides: Jovis omnia plena.

Et Æschylus apud Clementem Alexandrinum lib. V Stromatum:

Jupiter est æther, est terra, Cœlumque et omnia Jupiter, et si quid supra.

Et Orphens ibidem:

Œcœni ad fines expansa est, et manus illi Undique dextera, sub pedibus subjectaque terra est.

29. ERIT NOMEN MEUM IBI, — *g. d.* in domo mea ero præsens: ibi colar, illic respondebo, illic preces exaudiam, operabor mirabilia, et gloriam meam ostendam. Hinc rursum: « Nomen meum erit tibi, » id est ipsum ex nomine meo vocabitur, « templum Domini, » juxta illud: « domus mea: domus orationis vocabitur, » Math. cap. xxi, vers. 13.

31. SI PECCAVIT HOMO IN PROXIMUM SUUM, ET HABUERIT ALIQUOD JURAMENTUM, — *g. d.* Si quis vocatus ad templum ut juret, ibidem jurari se non peccasse in proximum, nec rem ejus abstulisse vel hæresse, *g. d.* Salomon: O Domine, oro et supplico, ut in templo hoc ostendas veritatem vel falsitatem juramenti, ut videlicet peccantem in templo punias quasi sacrilegum et profanantem domum tuam, ut omnibus pateat, quanta religio et reverentia templo tuo debeatur, quamque in ea tu sis præsens, et virtutem tuam spiritalem ostendas. Ita enim phrasim hæc explicatur libro II Paralip. cap. vi, vers. 22 et 23. Ita Abulensis. Sic olim suspecti de aliquo crimine ducebantur ad orationem S. Stephani, ut ibi juramento se purgarent: nam si falsum jurabant, illico a Deo puniebantur, cujus rei exempla recenset S. Augustinus, lib. XXII De Civit. Dei, cap. viii. Idem fiebat peccantibus in templo S. Martini ad ejus reliquias, uti narrat Gregorius Turonensis, lib. VIII, cap. xvi.

38. CUNCTA DEVOTATIO (perperam nonnulli legunt; *devotio*) ET IMPRECATIO. — Hebraice, omnis oratio et supplicatio que facta fuerit a quocumque homine, in templo, etc. Sic et Septuaginta ac Chal-

deus. « Devotio » enim est oratio et voti nuncupatio, et hæc vox olim fuit in usu, ut ex Apuleio et Cicerone ostendi Proo. XX, 23, ad illa: « Ruma est homini devorare, » vel, ut legitur Bada, Tyrannus et alii, « devolare sanctos. »

« Imprecatio » vero idem est quod *precatio*: ponitur enim nomen compositum pro simpliciter: minus genuine ergo per eam accipit anathematismum S. Augustinus, *Quest. XXI.*

SI QUI COGNOVERIT PLAGAM CORDIS SUI, — id est si quis acrem animi dolorem senserit, eumque oratione coram te effuderit in templo, tu exaudies et ab eo liberabis eum.

43. NOMEN TUUM INVOCATUM EST SUPER DOMUM HANC, *Ver. 43.* — *g. d.* Domus hæc vocatur domus tua.

45. FACIES JUDICIIUM FORUM, — id est jus eis dicitur. *Ver. 45.* — *g. d.* Facies et facies, ulciscendo injurias eis factas, ipsosque liberando ab oppressoribus injustis et violentis.

48. ET ORABERINT TE CONTRA VIAM TERRE SUE, etc., *Ver. 48.* ET CIVITATIS QUAM ELEGITIS, ET TEMPLI, — *g. d.* Si Judæi extra Judæam apud gentes constituti leaverint faciem suam convertebant ad terram suam, puta ad Jerusalem et templum. Sic Daniel, cap. vi, vers. 10: « In Babylone captivus contra Jerusalem tribus temporibus in die flecebat genua sua. » Et Psaltes, *Psal. CXXXIII, 2*: In noctibus, inquit, extollite manus vestras in Sancta, id est versus templum sanctum. Quin et Turce hodie in suis mochaïs orantes superstitiose convertunt se ad Mevdiem, ut respiciant versus Mecham et suum Mahometem ibi sepultum.

50. DABIS MISERICORDIAM CORAM EIS. — Hebraice, *Ver. 50.* dabis eos in misericordiam, *g. d.* Conciliabis eis gratiam apud hostes, ut ab eis misericordiam consequantur, ac misericorditer tractentur et liberentur.

54. UTRUMQUE ENIM GENU IN TERRAM FIXERAT. — *Ver. 54.* Nolent hoc nobiles delicatuli et gloriosuli, qui orant uno genu in terra fixo, altero elevato quasi pugulatori cum Deo, ne concedat quod petunt. Rex regum Salomon orans ecce utrumque flexit genu, et utrasque manus in cœlum expandit, utque hoc gestu supplex perstitit toto tempore proximæ orationis sue: et nos viles pauperesque hominuli dedignabimur utrumque genu flectere, ut uno supplicare Deo, altero mirari eum videamur?

55. BENEDEKIT OMNI ECCLESIE ISRAEL. — *g. d.* Bene precatus est toti cœtui, sive conventui populi Israel.

59. SINT SERMONES MEI, etc., APPROPINQUANTES DOMINO, — *g. d.* Sit Dominus jugiter memor hujus orationis mee, quam ad eum pro futuris posteris sæculisque effudi. Ita Vatablus.

60. QUIA DOMINUS ISEUS DEUS, ET NON CLTRA EST ABSQUE EO, — *g. d.* Non est alius Deus præter eum, sed ipse unus et solus est Deus verus.

61. SICUT ET HODIE, — subandi, factis, etc. *Ver. 61.* quoque faciatis in posterum, ut perfecto cœtui

Deum amolis, ejusque mandata universa custodiat. Additur II Paralip. vi, 41: « Nunc igitur conurge, Domine Deus, in requiem tuam, tu et arca fortitudinis tue; » ut scilicet super arcam residenti requiescas in templo hoc a me tibi fabricato, vocat « arcam fortitudinis, » quia per eam Deus Jerichentem et Chananeam duos Josue fortiter expugnavit. Pergit Paralip.: « Sacerdotes tui, Domine Deus, induantur salutem, » ut undique sint sani et salvi, ac salute quasi veste circumquaque induantur et cingantur, ut eam quoque aliis, præsertim laicis, impartiri valeant: « Domine Deus, ne averteris faciem Christi, » *g. d.* Ne meas, puta Salomonis, qui sum tuus Christus, id est rex Israelis a te unctus et creatus, preces jam recensitas, o Domine, avertas, sed exaudias et adimpleas: stimulum adhibet concludens: « Memento, misericordiarum (Hebraice *חסד* *chased*, id est pietatum) David servi tui, » *g. d.* Concede mihi quod peto propter merita Davidis patris mei, qui fuit vir pietatum et misericordiarum, tum active quam passive, quia opera misericordie multa et præclara in Sauldem exterosque Israelitas exhibuit, ideoque vicissim a te, Domine, magnam misericordiam et gratiam consecutus est.

Porro Deum exaudisse orationem Salomonis patet capite sequenti, vers. 2. Nota hic, Deum magis exaudire orationes que in templo quasi in domo sua fiunt, quam que alibi, ob casus quas recensuit I Timoth. ii, 1 et 2.

63. MACTAVITQUE SALOMON HOSTIAS PACIFICAS (quæ pro pace, id est salute et felicitate sua et populi tam oblata quam deinceps oblinenda offerrebantur juxta legem Levit. iii) DOMI VIGINTI DUO MILLIA, ET OVium CENTUM VIGINTI MILLIA. — Vide hic rituum Salomonis pietatem et magnificentiam in cultu Dei.

64. IN DIE ILLA SANCTIFICAVIT REX MEDIUM ATRII QUOD ERAT ANTE DOMUM DOMINI, — *g. d.* Illo die dedicationis templi Salomon per pontificem et sacerdotes dedicavit medium partem atrii sacerdotum, quæ erat ante Sanctum, ut in ea multa

erigerentur altaria ad tot millia victimarum in eis offerenda. Unum enim altare a Deo prescriptum, *Exod. cap. xxvii, vers. 4*, omnia hæc capere non poterat. Quare necessitas præsens exaudivit Salomonem a peccato, ut non faceret contra Dei legem vetantem erigi aliud altare, præsertim quia simul offerebat in altari a Deo prescripto victimas tot quot illud capere poterat, ceteras vero obtulit in altariibus juxta illud in atrio sacerdotum a se erectis: unde tunc totum atrium sacerdotum, vel potius dimidia ejus pars erat quasi unum altare. Ita Abulensis.

Deinceps vero Salomon in templo hoc quotidie sacrificia obtulit: sed plura et majore solemnitate ter in anno, scilicet in Paschate, Pentecoste, et festo Tabernaculorum, ut patet II Paralip. viii, 13.

65. FECIT ERGO SALOMON IN TEMPORE ILLO FESTIVITATEM CELEBREM, etc., SEPTEN DIEBUS, ET SEPTIM DIEBUS. — Priores septem dies fuerat dedicationis templi, posteriores septem festi Tabernaculorum. Ita Abulensis, Cajetanus et alii.

Denique in hac dedicatione Levitæ et Cantores ac 120 sacerdotes concinebant tam voce, quam tubis, cymbulis, organis, citharis, psalteris ceterisque musicis instrumentis personabant, ut dicitur II Paralip. v, 11. Fabulantur Rabbini eo tempore portas templi sponte fuisse clausas, eumque cantaretur psalmus cxxxix, sponte apertas. Miracula vero quæ tunc contigerunt facere, quod Deus igne coelesti omnes victimas consumpsit, et suam majestatem ostenderit in nube splendida et gloriosa. Audi II Paralip. vii, 1: « Cumque complexisset Salomon fundens preces, ignis descendit de cœlo, et devoravit holocausta et victimas: et majestas Domini implevit domum. Nec poterant sacerdotes ingredi templum Domini, eo quod impleset majestas Domini templum Domini. Sed et omnes filii Israel videbant descendentem ignem, et gloriam Domini super domum: et orrimentis proni in terram super pavimentum stratum lapide, adoraverunt, et laudaverunt Dominum: Quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus. »

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Deus apparet Salomoni, promittitque ei thronum æternum si in lege sua ambulat; sin autem, minatur ei regni templique exterminium. Moar, vers. 10, Salomon offert Hiram regi Tyri 20 civitates; inde, vers. 17, edificat multaque varias urbes, ac omnes Chananeos reliquos sibi facit tributarios. Denique, vers. 26, classem mittit in Ophir, quæ ei offert 420 talenta.

1. Factum est autem, cum perfecisset Salomon ædificium domus Domini, et ædificium regis, et omne quod optaverat et voluerat facere, 2. apparuit ei Dominus secundo, sic apparuerat ei in Gabaon. 3. Dixitque Dominus ad eum: Exaudivi orationem tuam et deprecationem tuam quam deprecatus es coram me; sanctificavi domum hanc, quam ædificasti.

bellum moverent. Adde, legem jubentem occidi Chanaanos maxime pertinuisse ad Chanaanos, qui tempore Josue vivebant et deinceps, cum expugnanda ei possidenda erat terra, ut indicatur hoc versu. Ita Cajetanus et alii.

Vers. 26. 26. CLASSEM QUOQUE FECIT REX SALOMON. — Pineda censet Salomonem hanc classem instruxisse initio regni, ad colligendum aurum pro fabrica templi. Verum hoc abunde jam ante compararat David: unde Salianus opinatur ipsum hanc classem adornasse post fabricam templi anno regni sui 24, idque colligit ex vers. 10, quod intellige de classibus posterioribus et majoribus. Nam ante fabricam templi pro ejus æque ac palatiorum urbiumque edificandarum immensi sumptus, eum hanc classem instruxisse ad aurum comparandum, liquet ex cap. x, vers. 12, ubi dicitur Salomon ex lignis thyniis allatis ex Ophir fecisse fulcrum domus Domini et domus regie.

Vers. 27. 27. GNAROS MARIS. — Tyrri enim et Phœnices, utpote accolæ maris, in arte nautica et navigatione omnino ævo apud omnes gentes fuisse celebres.

Vers. 28. 28. QUI CUM VENISSENT IN OPHIR, SUMPTUM INDE AURUM QUADRINGENTORUM VIGINTI TALENTORUM, DETULERUNT AD REGEM SALOMONEM. — Quereres, quæ et ubi sit Ophir? Nonnulli putant fuisse Angolam, in qua sunt Æthiopes, qui in mancipia adducti sunt Salomoni, uti et hodie inde adducuntur in Hispaniam. Alii censent fuisse Malacam, alii Seffalam, alii eum Eugubino inam Persiam, alii Africam.

In Peru. Duce sententiæ sunt probabiliores. Prior, Ophir esse regnum Peru in India Occidentali, tum quia ibi est aurum plurimum et laudatissimum, quod inde quotannis fere in Hispaniam exportatur, tum quia Ophir per metathesin litterarum est Peru; tum quia aurum Ophir vocatur aurum פְּרִי פְּרִי *Peruain*, id est duarum Peru, scilicet minoris et majoris, II *Paralip.* III, 7. Ita Vatablus, Arias, Gebhardus et alii, qui censent novum orbem a Salomone fuisse apertum et cognitum.

Posterior et communior sententia est, Ophir fuisse in India Orientali, adeoque plures ejus auriferas regiones complecti, uti auream Chersonesum, ita dictam ab auri copia, Sumatram et Taprobanam, Pegu, Ceylam aliasque Indiarum Orientalis regiones auriferas. Ita Sanchez, Serarius, Salianus, Gaspar Varenus, lib. *De Ophir*, Josephus Acosta, lib. I *De Natura novi orbis*, cap. XIII et XIV. Favent Josephus, Hesychius, Theodoretus, Procopius et S. Hieronymus, epist. 140 ad Principium, qui Ophir dictum assertit ab Ophir filio Heber, Gen. cap. x, vers. 29.

Probatur primo. Probatur primo, quia hæc classis solvebat ex Asiongaber sita in mari Rubro, sive in sinu Arabico: ex hoc autem facilis, directa et vicina est navigatio per præcinctorium Comorinense in Sumatram et Taprobanam, utpote directæ et objectæ, ut patet ex tabulis cosmographicis: longissima vero, et plane periculosa et anfractuosa

fuit navigatio ex mari Rubro in Peru: oportuisset enim vel per Orientem gyrare totam Indiam Orientalem, Malacam, Japonem et Sicas, ibique reflectere iter in Americam: vel certe per Occidentem circumnavigare promontorium Bonæ Spei totamque Africam ac Oceanum vastissimum; inde per Brasiliam, Patagones, Chili et fretum Magellanicum tendere in Peru: longe autem facilior et vicinior in Peru fuisse navigatio ex Joppe et Tyro, puta ex mari Mediterraneo, uti hodie est ex Hispali in Hispania.

Secundo, quia tunc incognitus erat usus magnetis: quare suos cursus navigantes medebantur polo et stellis polaribus: unde littora vicina lægebant, nec audebant transire Gades (ubi Heracles suas columnas, quasi navigationis terminum, quem nemo transire audeat, fixit), multo minus lineam æquinoctialem. Hinc Gades habite sunt extremus terræ terminus, ipsis etiam Tyrri, uti testatur Strabo, lib. III, Diodorus, lib. V, Paterculus, lib. I. Unde vetus Proverbum: «Ad Gades.» Apud Petrum Apianum, lib. I *Antiq.* exstat hoc Gadibus monumentum: «Heliódorus insanus Carthaginensis ad extremum orbis sacroplago testamento, me hic condidi jussi, ut viderem si quis me unquam insanior, ad me visendum ad hæc usque loca penetraverit.»

Tertio, si India Occidentalis, et navigatio in eam a Salomone fuisse et reperta et trita, ulique mansisset ejus memoria et continuatio: auri enim cupido ad eam omnes excitasset. Jam autem nulla ejus exstat memoria, imo ante Americam Vesputicum (unde dicta est America) terra illa ab omnibus habita fuit ut nova et incognita. Accedit, quod ex sinu Arabico sive mari Rubro, cebratum erat Tyrriorum aliorumque in Indiam Orientalem navigatio, uti ex præcis auctoribus ostendit Pineda.

Quarto, quia Sumatra, Taprobana et loca vicina abundant auro præstanti, gemmis, lignis thyniis, ebore aliisque rebus pretiosis, quæ in Ophir et Tharsis esse dicuntur cap. x, vers. 11 et 22, cum Peru careat lignis thyniis, similibus, pavoniis, ebore et elephantibus, teste Josepho Acosta loco citato, qui in Peru vixit per 15 annos. Accedit, quod Maffæus, lib. XVI *Hist. Indicæ*, scribit Pegosus ex majorum traditione stirpem suam referre ad Judæos exules, a Salomone damnatos ad aurifodinas Ophirinas, missosque ad aurum in Peru locisque vicinis effodiendum. Porro ab Ophir aurum præstant vocatur Ophirium, indeque obrizum, ait S. Hieronymus loco citato.

Quinto, Ophir dicta est ab Ophir filio Heber, ut nepote Heber. Porro frater Ophir dictus est Hevila, amboque incoluerunt Indiam et plagæ Orientalis regiones ad Gangem fluvium, quæ ipsorum nominibus appellatae, fuisse auri et gemmarum feracissimæ.

Hinc patet responsio ad argumenta prioris sententiæ. Adde, Ophir nomine suo tam ad Peru al-

Indere quam ad Africam, quasi Africa sit Ophirica, sive Africa. Nam in Ophir prima littera est Aleph, quæ est in Africa. Unde Septuaginta et Josephus pro «Ophir» vertunt, *Sophir* vel *Sofira*, quam nonnulli putant esse Sofalam, quæ est Africa regio, per quam ex mari Rubro venientes navigant in Sumatram celeratque Indiam Orientalem. De auro *Peruain* dicam, II *Paral.* III, 7. Denique nomen Peru fuit incognitum, imo etiamnum Peruainis ignotum est: Hispani enim nuper illud isti regioni indiderunt a flumine quodam ibidem sito, cui nomen est Peru, teste Acosta et alii.

Denique cur Salomon rex sapientissimus, relictis opibus Indiarum Orientalis sibi vicinarum, usque præstantissimis, quævisset eas in India Occiden-

tali remotissima, ubi navigatio erat periculosissima; si quis tamen omnino velit Ophir esse Peru, dicat partem hujus classis navigasse in Peru, aliam in Sumatram et Indiam Orientalem, sicut nunc ex divisione Pontificis Alexandri VI, Lusitani navigant in Indiam Orientalem, Hispani eis vicini in Occidentalem. Plura de Ophir vido apud Pinedam, lib. IV *De Rebus Salomonis*, cap. XVI.

AURUM QUADRINGENTORUM VIGINTI TALENTORUM, — supplet lib. II *Paralip.* cap. VIII, vers. 18, more suo, numeratque 430 talenta. Mystice, Salomon hac navigatione representavit, imo viam aperuit Hispanis et Lusitanis in Indiam, tum ut aurum, tum potius ut Indorum animas omni auro pretiosiores Christo, qui verus est Salomon, acquireret.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Regina Saba visit Salomonem, ejusque sapientiam et magnificentiam admiratur. *Mor.* vers. 14, recensentur Salomonis annui redditus et opes; ac vers. 18, thronus eburneus, vers. 22, classis in Tharsis, atque vers. 26, equites et equitatus.

1. Sed et regina Saba, audita fama Salomonis in nomine Domini, venit tentare eum in enigmatibus. 2. Et ingressa Jerusalem multo cum comitatu, et divitiis, camelis portantibus aromata, et aurum infinitum nimis, et gemmas pretiosas, venit ad regem Salomonem, et locuta est ei universa quæ habebat in corde suo. 3. Et docuit eam Salomon omnia verba quæ proposuerat: non fuit sermo, qui regem posset latere, et non responderet ei. 4. Videns autem regina Saba omnem sapientiam Salomonis, et domum quam edificaverat, 5. et cibos mense ejus, et habitacula servorum, et ordines ministrantium, vestesque eorum, et pincernas, et holocausta quæ offerebat in domo Domini: non habebat ultra spiritum. 6. Dixitque ad regem: Verus est sermo quem audivi in terra mea, 7. super sermonibus tuis et super sapientia tua: et non credebam narrantibus mihi, donec ipsa veni, et vidi oculis meis, et probavi quod media pars mihi nuntiata non fuerit; major est sapientia et opera tua, quam rumor quem audivi. 8. Beati viri tui, et beati servi tui, qui stant coram te semper, et audiunt sapientiam tuam. 9. Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuit, et posuit te super thronum Israel, eo quod dilexerit Dominus Israel in sempiternum, et constituit te regem, ut faceres judicium et justitiam. 10. Dedit ergo regi centum viginti talenta auri, et aromata multa nimis, et gemmas pretiosas: non sunt allata ultra aromata tam multa, quam ea quæ dedit regina Saba regi Salomoni. 11. (Sed et classis Hiram, quæ portabat aurum de Ophir, attulit ex Ophir ligna thynia multa nimis, et gemmas pretiosas. 12. Fecitque rex de lignis thyniis fulcrum domus Domini, et domus regie, et cytharas lyrasque cantorum: non sunt allata hujusmodi ligna thynia neque visa usque in præsentem diem). 13. Rex autem Salomon dedit reginæ Saba omnia quæ voluit et petivit ab eo: exceptis his quæ ultra obtulerat ei munere regio. Quæ reversa est, et abiit in terram suam cum servis suis. 14. Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per annos singulos, sexcentorum sexaginta sex talentorum auri: 15. excepto eo quod afferebant viri qui super vectigalia erant, et negotiatores universique scruta vendentes, et omnes reges Arabia, ducesque terra. 16. Fecit quoque rex Salomon ducenta scuta de auro purissimo, sexcentos auri scielos dedit in laminas scuti unius.

17. Et trecentas peltas ex auro probato : trecenta minæ auri unam peltam vestiebant : positi- que eas rex in domo saltus Libani. 18. Fecit etiam rex Salomon thronum de ebore grandem : et vestivit eum auro fulvo nimis. 19. Qui habebat sex gradus : et summitas throni rotunda erat in parte posteriori : et duæ manus hinc atque inde tenentes sedile : et duo leones stabant iuxta manus singulas. 20. Et duodecim leuoculi stantes super sex gradus hinc atque inde : non est factum tale opus in universis regnis. 21. Sed et omnia vasa, quibus potabatur rex Salomon, erant aurea : et universa supellex domus saltus Libani de auro purissimo : non erat argentum, nec alicujus pretii putabatur in diebus Salomonis ; 22. quia classis regis per mare cum classe Hiram semel per tres annos ibat in Tharsis, deferens inde aurum, et argentum, et dentes elephantorum, et simias, et pavos. 23. Magnificatus est ergo rex Salomon super omnes reges terre, divitiis et sapientia. 24. Et universa terra desiderabat vultum Salomonis, ut audiret sapientiam ejus, quam dederat Deus in corde ejus. 25. Et singuli deferabant ei munera, vasa argentea et aurea, vestes, et arma bellica, aromata quoque, et equos et mulos, per annos singulos. 26. Congregavitque Salomon currus et equites, et facti sunt ei mille quadringenti currus, et duodecim millia equitum : et disposuit eos per civitates munitas, et cum rege in Jerusalem. 27. Fecitque ut tanta esset abundantia argenti in Jerusalem, quanta et lapidum : et cedrorum præbuit multitudinem, quasi sicomoros quæ nascuntur in campestribus. 28. Et educabantur equi Salomoni de Ægypto, et de Coa. Negotiatores enim regis emebant de Coa, et statuto pretio perducebant. 29. Egrediebatur autem quadriga ex Ægypto sexcentis siclis argenti, et equus centum quinquaginta. Atque in hunc modum cuncti reges Hethæorum et Syriæ equos vendebant.

1. SED ET REGINA SABA, AUDITA FAMA SALOMONIS IN NOMINE DOMINI (hoc est, audita fama de mira Salomonis sapientia illi a Deo indita, deque ejus stupendis fabricis et operibus quæ faciabat in nomine, id est ope et virtute « Domini » : nam et in nomine Domini, referendum ad famam, non ad ventum, ut patet ex Hebræo) VENIT TENTARE EUM IN ARGUMENTIS, — ut per argumenta obscura et intricata probaret ejus sapientiam.

Quæres, cujus erat, et ex qua regione venit hæc regina?

Nota : Ex S. Hieronymo in *Tradit. in Genes.*, duplex est Saba, una est civitas Arabiæ Felicis, et tum scribitur per litteram *sechin*, unde ejus incolæ dieti sunt Sabæi (juxta illud :

Inda mittit ebur, molles sua thura Sabæi),

et altera Saba est in Æthiopia, quæ scribitur per litteram *sanech*, vel ei equipollentem *sin*, fundata et appellata a Saba filio Chus, *Genes. x. 7*, ex quo orti videntur Abyssini, quorum rex est Pretolanes. Hæc fuit Æthiopiæ metropolis, et postea a Cambyse nomine sororis suæ vocata est Meroc, teste Josepho, lib. II *Antiq.* cap. x, et Strabone, lib. XVI et XVII. Utriusque fit mentio, *Psal. LXXI. 10* : « Reges Arabum et Saba dona adducent. » Hebraice enim est reges סבא Saba, (id est Arabiæ) et סבא Saba (id est Æthiopiæ) dona offerent.

Jam nonnulli censent reginam hanc venisse ex Saba, quæ est in Arabia Felice : hæc enim abundat thure et aromatis ; et quia « Saba » hic scribi-

tur per *sechin*, ita censent Cajetanus, Engubinus, Peronius, Gagnarius, Baronius, Suarez et alii quos citat et sequitur Pineda, lib. V *De Rebus Salomonis*, cap. XIV, num. 3 et 6.

Alii vero passim censent reginam hanc venisse ex Saba, quæ est in Æthiopia.

Probant primo, quia regina hæc venit ex finibus terre, ut ait Christus *Matth. xii. 42*. Ergo non venit ex Arabia ; hæc enim vicina est Judææ ; sed ex Æthiopia quæ longissime ab ea distat. Secundo, quia Æthiopia præ Arabia auro abundat, aliudque nihil fere quam aurum mercanti exponit, ait Genebrardus in *Psal. LXXI*. Eadem thurifera et aromatica est. Tertio, quod in Æthiopia feminae dominari soleant, unde ejus reginae communi nomine vocabantur *Candaces*, ut patet *Act. cap. viii*, et ex Plinio, lib. VI, cap. XXX. Quarto, quod illa sit apud Æthiopes, sive Abyssinas, continua et constans traditio de qua mox plura. Rursum quod regina hæc a Christo vocetur « regina Austri », Æthiopia autem Judææ est ad Austrum, cum Arabia potius sit ei ad Orientem. Ad hæc, cum vocatur « regina Austri », videtur latissime per totam quasi Meridionalem plagam regnasse, qualis est vasta Æthiopia, non parva Arabia. Quinto, quia ab hac regina Æthiopes acceperunt circumcisionem a Salomone, ac cognitionem S. Scripture cultumque veri Dei Israelis ; unde Eumelus Candacis regina Æthiopum in curru veniens Hierosolymam Deum adoraturus, legebat Israhæ prophetam, quando ad eum accessit Philippus, eumque in fide Christi instruit, *Act. viii*. Hic enim pri-

Vide et *Æthiops. Prob. Primo.*

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Quinto.

mus e Gentibus factus est Christianus, et Christi fidem in Æthiopia propagavit. Unde de eo cecinit Psalter : « Æthiopia præveniet manus ejus Deo, » *Psal. LXXV. 32*. Atque hujus rei typus fuit hæc regina : sicut enim ipsa prima ex longinqua regione venit ad Salomonem ut ejus sapientiam audiret : sic et Æthiopia prima venit ad Christum fidem et cultum. Ita censent hoc loco Josephus, Rabanus, Abulensis, Hugo, Dionysius, item Maldonatus, Toletus, Jansenius, Baradius, Franciscus Lucas in *Matth. xii. S. Hieronymus in Isaia XLII*, Origenes, hom. 2 in *Cantic.*, S. Augustinus, serm. 182 *De Tempore*, ait, « venisse a partibus Æthiopiæ, » Nazianzenus, *orat. 40*, appellans « Æthiopum reginam, » Nyssenus, hom. 7 in *Cantica*, vocatis « Æthiopiissam, » dicensque eam transmisisse magnum quod intercedebat spatium, ut ad Salomonem accederet (1). »

Dico : Saba hic scribitur per *sechin* ; ergo notat eam quæ est in Arabia. Respondeo : Rabbinos male hic posuisse punctum in dextro cornu, itaque fecisse *sechin*, cum ponendum esset in sinistro, legendumque *sin*.

Porro regina hæc a Josepho vocatur *Nicolaus*, a Rabbis in libro Juchasin, *Nicolaus*, a Damiano Goes in legatione Æthiopiæ, *Magneda*. Addit Josephus ab hac regina fuisse in Judæam primum allatum opobalsami radicem, quod tamen verisimile haud videri alibi dicitur. Addit Glycas eam fuisse Sibyllam, et de dignoscendis puellorum et puellarum faciebis enigma proposuisse.

Fabulatur nonnulli reginam hanc prædisse in Cedrone suspendendum (Christum) qui Salomonem foret sapientior. Vide Greterum, lib. I *De Cruce*, cap. IV.

Causa adventus ejus fuit, ut audiret discretetque sapientiam Salomonis, ut ait Christus *Matth. xii. 42*. Hinc sapienter S. Bernardus scribens ad Hierosolymam reginam, *epist. 189*, ipsi reginam hanc imitandam proponit : « Regina Austri, ait, venit audire sapientiam Salomonis, ut regi discretet et sic regeter : alioqui bene non regis, si bene non regeter. » Unde Cassiodorus, lib. X, *epist. ultim.* Amalvesventham (id est costli filiam) Gothorum reginam, sapientia et pietate insignem comparat cum regina Saba.

Allegorice, sicut regina Saba ex Æthiopia venit ad Salomonem, ut ab eo discretet sapientiam : sic Ecclesia e Gentibus venit ad Christum, ut hauriret scientiam salutis. Ita Eucherius, Angelomus, Beda et S. Bernardus, serm. 22 in *Cantic.*, S. Ambrosius, lib. II *Offic.* cap. X, S. Gregorius in *Psal. vii. psalm.* vers. 7, Prosper, lib. II *De Prædest.* cap. XVII. Idem satis insinuat Christus dicens, *Matth. xii. 42* : « Regina Austri venit a finibus terre audire sapientiam Salomonis : et ecce plus quam Salo-

(1) Annates Abyssinæ permulta continent de itinere reginæ Saba, et asservat eam præ admiratione sapientie et operum Salomonis ab idolis conversam esse ad veram Deum. (Bruce, tom. II, pag. 370.)

mon hic. » Vido præ cæteris Eucherium, lib. III in libros *Regum*, ante finem. Imo Hebræi in *Bereshit rabba*, id est in *Genesis magna*, ad illud cap. XXV, vers. 6 : « Emitit eos ad Orientalem plagam, » censent reginam hanc venisse ad Salomonem, eo quod ex fama tantæ sapientie et virtutum ejusdem, suspicaretur ipsum esse Messiam sive Christum, idque significare et in nomine Dei venit, etc. Ita refert Galatinus, lib. VIII, cap. III.

3. NON HABEBAT ULTRA SPIRITUM — q. d. Extra se. Vers. 5. rapla est præ admiratione et stupore, ait Valabius. Allegorice S. Gregorius in *Psal. vii. psalm.* 7, per reginam hanc accipiens Ecclesiam : « Electorum Ecclesia, inquit, de Gentibus congregata, cognita Christi gratia et Evangelicæ doctrinæ inventis magistris, abjecto superbie spiritu, omnique elationis fastu deposito, didicit de seipsa diffidere, et in regis sui misericordia magna sperare. »

8. BEATI VIRI TUI, ET BEATI SERVI TUI, QUI STANT CORAM TE SEMPER, ET AUDIUNT SAPIENTIAM TUAM. — Id verus est in Christo Salomoni antitypo, ut docet ipse *Lucæ xi. 31*. Antagogice, id verissimum erit in celo, ubi « videbimus Deum deorum in Sion, et non habebimus ultra spiritum » præ admiratione gloriæ, « quam oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. » Ita Angelomus : « Et revera, ait Eucherius, id quod parat Deus diligentibus se, fide non comprehenditur, spe non attingitur, caritate non capitur, desideria et vota transgreditur ; acquiri potest, æstimari non potest. Videbit homo merita sua insusceptibili retributionum largitate succrescere, habebit de perceptione fructum, non habebit de satisfate fastidium. »

11. ATTULIT EX OPHIR LIGNA THYVA. — Hebraice *almugim*, vel *alugimim*, de quibus dixi *Apoc. xviii. 12*. Chaldaeus vertit, *ligna coralliorum*, quæ sub aquis speciem habent ligni tanquam fructes, sed cum ad aerem educuntur, durescunt in lapidem. Vatablus vertit, *lignum Brasilicum* ; alii, *ebenum* ; Septuaginta vertunt *πιννακία*, id est *dolata*. Angelomus, *Thyva ligna, ait, sunt imputribilia, et spinosa in similitudinem albae spinæ*. Noster et Septuaginta *pinæ* vertunt, *Il Parad.* u. 8. Hic Noster vertit *thyva*, quia hæc ignota ligna quæ Hebraice vocantur *almugim*, similia erant lignis ex *thyva*, arbore de qua sic scribit Plinius, lib. III, 16 : « Theophrastus qui primus a Magni Alexandri etate scribit, quæ circa urbis Rome quadringentesimum quadragesimum gesta sunt annum, magnum jam huic arbori honorem tribuit, memoratas referens ex ea temporum veterum contagionibus. » Transversas intelligit trabes, qualia etiam fulcra domus Domini explicantur ; ex quo valde proceram fuisse arborem liquet. Aditque : « quamdamque immortalitatem materis in rectis contra vitia omnia incorrupte. Radice nihil crispisius, nec aliunde pretiosiora opera. » Ita Plinius ex Theophraste, unde recte colligas instrumenta musica ex hac arbore

confecta. Theophrastus autem ipse ait hanc arborem in Ægypto nasci circa Ammonis delubrum, et in Cyrena regione, cupresso similem ramis et foliis, et truncis, et fructu, maxime vero sicut cupressum sylvestrem. Ita Theophrastes, libro V, capite v.

Porro lib. II *Paralp.* 11, 8, adduntur a Nostro et Septuaginta, *Ugu arectidna*, id est *juniperus*; recentiores, *abiegn*: כרש berus enim est abies: quia Hebræa nomina multis rebus competunt, pluresque res significant.

Vers. 12. 12. **FECITQUE REX DE LIGNIS THYINIS PULCRA DOMUS DOMINI.** — Per «fulcra» intellige trabes. Additur II *Paralp.* 11, 11, ex iisdem thyinis Salomonem fecisse gradus in domo Domini.

Vers. 13. 13. **QUE REVERSA EST.** — Postquam omnia Salomonis facta diutius lustrasset, ideoque multos menses, vel unum, ut volunt nonnulli, cum eo mansit familiariter et crebro cum eo concipiens filium. Adeo enim indubitatum est apud Æthiopes, quod eorum Imperatores originem dicunt a Salomone, et regina Saba, ut res sit apud eos sine controversa, de quo omnes eorum libri pleni inveniuntur. Et propterea Imperatores eorum *Israelite* dicuntur, eoque nomine gloriantur. Et ne aliquando regnum ad alios hereditate pervenire possit, in monte Guixen-Amba asservari solent filii Imperatorum, ut deficiente prole mascula, que Imperatori presenti succedat, inde Imperatorem accipere possint.

Historiam vero regine Saba, et qua ratione prolem suscepit a Salomone, ita narrat antiquissimus libri, qui in ecclesia Agsum asservantur. Narraverat mercator quidam Tamarin nomine, reversus ab Hierosolymis, regine Saba quam viderat et audierat Salomonis gloriam et sapientiam: illa vero tanto regem visendi studio exarsit, ut statim de capessenda via agere cepit, tandemque patriam ac regnum relinquens, Hierosolymam profecta est magno suorum procerum comitatu et pompa vere regia stipata, adeo ut vel in ipsis Hierosolymis admirationi fuerit. Ibi a Salomone magnificentissime excepta, et post septem menses edocta jam de vero unius Dei cultu, et de his omnibus que scire optarat, cum regressum ad patriam et regnum pararet, a Salomone ad cenam lautissimam invitata in ejus palatio pernoctavit, et a Salomone prolem concepit, quam postea transactis novem mensibus et quinque diebus in lucem edidit, cum jam regni sui fines ingrederetur.

Filius ex ea natus in libris qui asservantur in ecclesia Agsum plura habet nomina, nimirum *Bahnelhequem*, *Ehzelehaquem*, *Ehnehoguem*, *Menihoch*, quod ultimum nomen frequentius auditur vulgo inter Æthiopes. Et idem videt in lingua antiqua atque, *assimulatur* illi: reliqua nomina idem valent ac, *filius sapientis*. Is grandior factus matrem de patre suo sæpius interrogavit, tandemque annum 22 agens re cognita, ab ea precibus impe-

travit ad Salomonem eundi facultatem, ducturque a mercatore illo Tamarin, cum magno comitatu et apparatu Hierosolymam pervenit, ibique a patre exceptus, cognitus est esse ejus filius.

Cum ad matrem redire vellet, insiguit eum Salomon in regem Æthiopiæ solite insignibus rite inaugurari, ac proinde introductus in templum per Sadoe et Joas sacerdotes, unctusque est manu propria filii principis Salomonis, vocatusque fuit David nomine avi sui, et acclamante universo populo: *Vivat rex*, ductus est per civitatem mala regia vocatus. Post hæc discessit ad matrem, cum latus numeribus a patre acceptis, secumque filium sacerdotis Sadoe, Zachariam nomine, duxit: in domum suam introduxit ea omnia officia, quæ in domo Salomonis in usu erant, quorum aliqua ii Imperatores adhuc retinent.

Fingunt Æthiopes secum asportasse cum Zacharia prædico ipsam quoque arcam Domini, quam ipsi *Sionem* vocant; nisi dicas, arcam aliam similem illi Mosaicæ et Salomonis fabricatam, quæ datam fuisse.

Exceptus a matre in regem evectus fuit, et inde mos introductus creandi in regem filios regis, cum antea non nisi virgines, que semper in nuptiis remanserant, regine creari solent, qualis post Christum fuit Candace regina, *Aetor*. cap. viii, vers. 27.

Hæc omnia tradit P. Emmanuel Paz et Societas nostra, qui multos annos in Æthiopia vixit, adeoque nuper ejus Imperatorem ad orthodoxam fidem convertit, in historia Æthiopiæ, quam diligenter et exacte conscripsit, qui et addit reginam Saba natam in regno Tigri, quod in Abyssina primarium, eamque vocari reginam Meridiei. Habui historiam hanc ejus manu scriptam Romæ a R. P. Assistente Lusitanie.

Eadem tradunt rerum Æthiopicarum historici, ut Damianus Goes, Victorius, Franciscus Alvarez, Barrios, Abrahamus Ortelius, ac Genebrardus in *Chronol.* anno mundi 3130, et Maluenda *De Antichristo*, lib. V, cap. xix; et illa fabulosa æstimant Thomas Bozius, lib. XXI *De Signis Ecclesiæ*, cap. 1, et Pineda, lib. V *De Rebus Salomonis*, cap. xiv, num. 46. Fieri potest, ut Æthiopes historia huic plura addiderint fabulosa, sed tamen rem ipsam scilicet Abyssinos Imperatores oriundos esse a Salomone et regina Saba, tot sæculorum traditione continua apud Æthiopes receptam certamque, uti mihi Romæ asservitur Abyssini sacerdos orthodoxi, durum est negare, præsertim cum Salomon trecentas habuerit concubinas, et septingentas uxores, quibus, si una hæc regina Saba inseratur vel addatur, quid erit incommodi: potuit enim eam uti cæteras uxorem ducere, et per eam, ejusque et suos posteris fidem cultumque unius veri Dei apud Æthiopes inducere et firmare; per filium enim spiritum ad rite et efficaciter fieri non poterat. Favet quædam Imperatori Abyssinæ pro stemmate sit «leo stans et manu tenens

æreæm cruceam: » leo enim fuit stemma Davidis et tribus Juda, *Genes.* XLIX, 9; crux est stemma Christi et Christianorum. Denique Preto-Janes, sive Abyssinus Imperator, hos sibi usurpat titulos, quos ex prisca Æthiopum monumentis recenset Ortelius in *Theatro*, tabula 68, suntque hi:

David supremus meorum regnorum a Deo unice dilectus, Columna fidei, ortus est stirpe Juda,
Filius Davil, filius Salomonis, filius columnæ Sionis,
Filius ex semine Jacob, filius magnæ Mariæ,
Filius Naba secundum carnem,
Filius sanctorum Petri et Pauli secundum gratiam,
Imperator superioris et majoris Æthiopiæ,
Et amplissimum jurisdictionem et terrarum;
Rex Goe, Caffica, Fatigur, Angala, Bara,
Balmanez, Aden, Vangon, Guinæa,
Ubi Nilii fontes, Auzre, Baganemeri, Ambae, Vagueni,
Tigromahon, Sabam patris regina Saba,
Barnagasi, et domus usque in Nubiam,
Que in Ægyptum extenditur.

Denique a Salomone per reginam Saba Abyssini acceperunt circumcisionem aliosque Judaicos ritus, quam etiam unum cum Baptismo usurpant.

Favet tempus: nam venit regina Saba ad Salomonem anno regni ejus 24, ut patet vers. 10; cum Salomon jam in mulieres pronus, uxores sibi multiplicaret, ac videret reginam hanc tot naturæ doctibus instructam ad Judaismum conversam, optare illi connubio jungi, ut ex eo prolem honoratam, sapientem et fidelem conceperet: sicut de illa Thalesii Amazonum regina scribit Justinus, lib. XII, occurrisse Alexandro cum trecentis millibus mulierum, viginti quinque dierum inter infestissimas gentes finere confecto, ex rege liberos quesituram: post triginta igitur dies utero pleno discessisse.

14. ERAT AUTEM PONDUS AURI, QUOD AFFEREBATUR SALOMONI (ex Ophir, Tharsis et aliunde quam ex tributis, hæc enim mox excipiuntur) PER ANNOS SINGULOS SEXCENTORUM SEXAGINTA SEX TALENTORUM AURI, — que faciunt octo miliones aureorum coronatorum Francicorum, exceptis octo eorumdem millibus: jam octo miliones coronatorum Francicorum faciunt 24 miliones florenorum Belgicorum; imus enim coronatus Francicus valet tres florenos Brabanticos, sive Belgicos: licet enim initio ex Ophir tantum allata sint Salomoni 420 talenta, ut dictum est cap. ix, 28, tamen paulatim crescente cura, et numero fossorum, plura allata fuerunt. Imo Villapandus, tom. II, lib. V, cap. XLVI, et Pineda, lib. IV, cap. vi, in fine, censent pro immensis sumptibus fabricæ templi, palatiorum et urbium Salomonem triplicem misisse classem, quarum singule tertio quoque anno redirent confecto cursu; singulis tamen annis una rediret, et primam quidem classem quadringenta et viginti auri talenta, decessisse, alteram quadringenta quinquaginta, tertiam vero crescente hominum industria, et fossorem multitudine, auri cupiditate etiam, sexcenta et plura talenta reportasse, uti hic dicitur, nam 420 talentorum secundæ classis

mentio est II *Paralp.* viii, 18, sicut 420 talenta primæ classis assignantur III *Reg.* ix, 28. Favet Anastasius Sinaita, lib. X *Hexam.* dieiens classem Salomonis singulis annis redisse ex Tharsis.

15. EXCEPTO EO QUOD AFFEREBANT VIRI QUI SEPER VERTIGALIA ERANT. — Septuaginta, absque tributis subditorum et mercatorum, qui negotiabantur. Hinc patet tributa et vectigalia Salomonis excludi a sexcentis sexaginta sex talentis jam dictis; ideoque illa ei allata fuisse ex Ophir et Tharsis, etc. Ita Salomoni. Porro tributa hæc ingentia erant, adeo ut propter ea populus contra Roboam rebellaret, ut audiemus cap. XII.

ET NEGOTIATORIS, — quos Salomon misit ad emendum et comparandum aurum, vel qui partem auri a se comparati Salomoni pendebant pro tributo.

ETS CRUTA (ita legendum cum Romanis, non *scuta*, uti legunt Lyranus, Abulensis, Hugo et alii) VIDENTES, — qui scilicet non tantum res veteres, sed et novas minutim per ulnas et libras dividendæ, quos Galli *les merciers*, id est merciaris vocant, qui merces quascumque particulatim distrahant. Hebraice est, *ex negotiatione aromatariorum*, g. d. Salomon ex minimis etiam mercibus et institoriis, quales sunt aromata, colligebat tributum. Nam, ut aiebat Vespasianus Imperator: «Lucrum ex qualibet re licet sordida bene olet,» quia «dulcis odor lucri.»

ET OMNES REGES ARABÆ DUCESQUE TERRÆ, — id est «satrapæ terrarum,» ut dicitur II *Paralp.* ix, 14. Puta principes et prefecti terrarum Judææ vicinarum.

EX HIS OMNIBUS PATET QUANTÆ ET QUAM IMMENSÆ FUERINT OPES SALOMONIS; Deus enim in sinum ejus aurum et argentum undequaque congerere videbatur: et ipse sua sapientia mille modos illud congerendi excogitabat. Vide Pinedam, lib. IV *De Salomone*, cap. XIX, et Villapandus, tom. II, lib. V, cap. XLV usque ad cap. LIV, ubi docet Salomonis opes majores fuisse quam fuerint Imperatorum Assyriorum, Babyloniorum, Medorum, Græcorum, Romanorum cæterorumque omnium.

Hæc munera reges obtulerunt Salomoni ob ejus divinam sapientiam et virtutem, optantes ab eo instrui et dirigi, imo se et sua regna, ait Severus Sulpitius, Salomoni regenda offerrebant; idque satis innuitur vers. 23.

Salomon hic fuit typus Christi, de quo cecinit David, *Psal.* LXXI, 9: «Coram illo procedunt Æthiopes.» Et: «Reges Tharsis et Saba dona adducent. Et adorabunt eum omnes reges terre, omnes gentes servient ei.»

16. FECIT QUOQUE REX SALOMON DJCENTA SCUTA, — Vers. 16, lib. II *Paralp.* cap. ix, vers. 15, pro sculis ponuntur «haste,» sed haste vocantur scuta acuminata instar hastarum; sic etiam sunt clypei hastati, id est umbonem et cuspidem habentes, tamque valent ad protegendum corpus, quam ad hostem

transfigendum. Id ipsum ostendit Vhalpandus, pagina 527, ex Polybio qui ait, « umbone posse averti vehementiores hostium telus, » et ex Suetonio, qui in Julio Cesare, cap. LXVII, ait eodem posse « impelli hostem, » imo « sterni, » ut ait Livius, lib. X. Et hoc significat flobraice **7123 tsina** a radice **713 tsanan**, id est *acuere et esse acutum*. Unde Noster *tsina*, nunc vertit *scutum*, nunc *hastam*, nunc *loricam*, nunc *contum*. Sic et Septuaginta. Vide Pinedam, lib. V *Salomonis* cap. vi, num. 1.

SEXCENTOS AURI SICLOS DEDIT IN LAMINAS SCUTI UNICE. — Siclus est semuncia, sexcenti sicut ergo sunt sexcentæ semuncie, quæ faciunt libras 25. Quare hæc scuta æque ac peltes non tam ad bellandum (quis enim miles cum armis ferret scutum 25 librarum) quam ad magnificentiam et ostentationem fabricata sunt. Unde ea Salomon repositus in domo saltus Libani, ut sequitur.

VERS. 17. **TRCENTAS PELTAS.** — Scutum est clypeus magnus totum pene tegens hominem, *pelta* est clypeus brevior, habens formam lunæ corniculatæ. Unde Virgilius, lib. I *Æneid.* :

Hæc Amazonidum lunatis ægina peltæ.

TRCENTE MINÆ AURI UNAM PELTAM VESTIERANT. — Mina Hebræa continet 60 siclos, id est 30 uncias, puta duas libras cum mediâ; a trecente mine auri ergo faciunt libras 750.

Verum quia hoc pondus in pelta videtur enorme, hinc nonnulli per minam hic intelligunt siclum, cuius mentio facta est vers. præced., nam hoc versu in Hebræo similis prorsus est sermo: sicut enim ibi dixit quodlibet scutum fuisse sexcentorum aureorum, scilicet siclorum (pondus enim sicut apud Hebræos erat usitatissimum), sic hic ait quamlibet peltam fuisse trecentorum aureorum, sicut siclorum. Sic et Josephus minam pro siclo usurpat, cum ait Josephum a fratribus venditum viginti minis, hoc est siclis argenti. Hinc Septuaginta et Chaldaei pro *trecentis siclis*, vertunt, *tres mina* (unde suspicari quis posset Nostrum qui sequi solet Septuaginta vertisse *tres*, non *triginta*); porro mina Romana æque ac Attica continebat siclos 25, hoc est 100 drachmas, puta centum aureos. Aureus enim habet pondus unius drachmæ: quare tres mine Atticae pendunt valentque trecentos aureos. Melius, ut dixi, per trecentos aureos, intelligas siclos, quorum quisque pendebat, et valebat quatuor drachmas, hoc est quatuor aureos.

VERS. 18. **FECEIT ETIAM REX SALOMON THRONUM DE EBORE GRANDEM, ET VESTIVIT EUM AURO FULVO NIMIS, —** tum ut in eo quasi rex magnifice, velut in solio regali consideret: tum ut in eo suorum lites causasque quasi iudex decideret (iudicium enim est sedere in solio) ut omnibus eum videre, audire et consulere cupientibus, aures et responsa daret. Allegorice, Salomon hic representavit potestatem judiciariam datam a Deo Christo, qua homo

est, ejusque solium gloriosum, in quo residet in die iudicii, iudicabitque « omnes tribus terre. » Ita Rupertus, Eucherius et Angelomus. Audi Eucherium: « Thronus eburneus æterni iudicii potestatem auro divinitatis fulgentem, quam Dominicus homo a Patre accepit figuram gestasse non dubium est. Sex gradus hujus throni, omnem creaturam visibilem et invisibilem, quæ sex diebus facta est et Christo Domino a Patre subiecta, typice demonstrabant. Quod autem ipse thronus in posteriore sui parte rotundus esse describitur, hoc procul dubio datur intelligi, quia præsens mundus, qui per metas temporum volvitur, in sua extremitate a Domino sit iudicandus. At vero duodecim leoneum per sex gradus hinc stantes, sanctorum Apostolorum lineabant potestatem, quibus dictum est a Domino: Sedebitis super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel. »

Symbolice, thronus hic significat B. Virginem, ex qua verus Salomon, puta æterna Dei Sapiencia, carnem assumpsit, in eaque quasi in throno suo chore puriore, leonibus fortiore, et auro per charitatem fulgentiore ad novem menses conceidit: unde ipsa ab Ecclesia in litaniis vocatur et invocatur a throno Salomonis. » Ita Lyranus. Hic B. Petrus Damianus egregium sermonem de hoc throno Salomonis habuit in *Nativit. B. Virginis*, ubi illum Virgini eleganter accommodat et subijcit: « Fecit, inquit, thronum, utrum videlicet intelmeratæ Virginis in quo sedit illa Majestas. Hanc sessionem Fili et probavit et cognovit Pater, ipse dicente: Tu cognovisti sessionem meam. » Et: « Thronus iste sicut sol in conspectu tuo. » Et post pauca: « Et vox de throno exivit dicens: Laudem dicite Deo nostro omnes sancti ejus. » Et: « Thronus tuus Deus in seculum seculi. » Et: « Thronus iste sicut sol in conspectu tuo. » Et post pauca: « Et vox de throno exivit dicens: Laudem dicite Deo nostro omnes sancti ejus. » Et ex throno, inquit, hoc est ex Virgine laus Angelorum prorumpit et hominum, quia dum hic restituitur, ille resarcitur, utrique gratiarum debent devotionem. Nosti quidnam dicat qui sedet in throno? Ecce nova facio omnia. Felix thronus, in quo sedet dominator Dominus, in quo et per quem non solum omnes, sed etiam omnia renovantur. » Et post nonnulla: « Quid grandis Virgine Mariae, quæ magnitudinem summæ divinitatis infra sui ventris clausit arcum? Attende Seraphim, et in illius superionis nature supervola dignitate, et videbis quidquid majus est, minus Virgine, solumque optime opus istud supergredi. » Vide plura apud eundem, ubi singula throni hujus applicat B. Virgini.

19. **ET DUO LEONES STABANT.** — Leo enim erat insigne tribus Juda, Davidis et Salomonis ob robur et regnum, *Genes.* cap. XLIX, vers. 5. Ita et Christi eorum antitypi, *Apoc.* cap. v, vers. 3. Vide ibi dicta. Symbolice, leo notat vigilantiam (leo enim apertis oculis dormit) et fortitudinem, quam debet habere rex et iudex, ut vires impiorum refundat et frangat. Vide *Eclt.* cap. vii, vers. 6:

Thronus Salomonis in B. Virgo.

Respons. Bro. no. patrie.

« Noli, inquit, querere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumperere iniquitates, ne forte extimescas faciem potentis, et ponas scandalum in æquitate tua. » Vide ibi dicta.

21. **NON ERAT ARGENTUM** (scilicet in vasis et suppellectile Salomonis, quia hæc tota erat ex auro: vel potius, « non erat, » scilicet in estimatione. Unde explicans subdit): **NEC ALIQUIS PRETII PUTABATUR, —** nam alioqui vers. 22, addit ex Tharsis Salomoni allatum fuisse tam argentum, quam aurum.

22. **QUA CLASSIS REGIS PER MARE CUM CLASSE HIRAM SEMEL PER TRES ANNOS IBAT IN THARSIS, DEFENSUS INDE AURUM ET ARGENTUM, ET DENTES ELEPHANTORUM (ebur) ET SMIAS ET PAVOS.**

Quæres, an hæc classis Salomonis navigans in Tharsis sit eadem cum classe navigante in Ophir, de qua vers. 11? Putant nonnulli fuisse unam eandemque: « Ophir » enim et « Tharsis » vocari immensum mare, vastissimas regiones et valde peregrinas, qualis est India sive Orientalis sive Occidentalis. Ita Josephus Acosta, lib. III *De Novo orbe*, cap. XIV, et alii. Hi ergo per « Ophir et Tharsis » accipiunt mare Indicum, ejusque emporia ad que navigavit classis Salomonis solvens ex Asiongaber sita in mari Rubro, uti ex eadem solvens classis Josaphat navigavit « in Tharsis, » id est in Indiam Orientalem, uti dicitur II *Paralip.* cap. XX, p. 16. Idem insinuat Josephus Hebræus.

Plurimi alii censent fuisse duas classes: nam illa ibat in Ophir, hæc in Tharsis: illa ex Ophir afferebat aurum Ophirinum et ligna thyria; hæc ex Tharsis aurum et argentum, ebur, simias et pavos: illa quoniam ibat in Ophir, ut patet vers. 14. Hæc semel in triennio ibat in Tharsis, ut hic dicitur: illa solvebat ex Asiongaber sita in sinu Arabico, hæc ex Joppe sita ad mare Mediterraneum. Quare per Tharsis accipie hic mare Mediterraneum. Tharsis enim fuit filius Javan, *Gen.* x, 4, qui primus post diluvium incoluit Ciliciam, cuius metropolis est Tharsus: inde mare vicinum, et tandem reliquum mare Mediterraneum dictum est Tharsis: Cilices enim olim hoc toto fere dominabantur. Sic Jonas cap. II, vers. 3, « fugit in Tharsis, » id est in mare Mediterraneum. Ita Ribera ibidem, Sallianus et alii.

Hæc ergo classis solvens ex **Tyro**, vel ex Joppe, navigabat « in Tharsis, » id est in vicinum sibi mare Mediterraneum, varisque littora, portus et emporia tum Africae, tum Europæ, tum Asiae, ut Arabia, Anadoliz, Græciæ, Dalmatiz, Galliz, Italiz, Hispaniz, Mauritaniae, Cypri, Crete, Siciliz, Sardiniz, Cycladum, etc., mare huic adjacentia obibat, et quidquid alibi præclarum pretiosumque erat, pro Salomone coemebat. Quare multis stationibus usa, non nisi tertio anno, ut ait Josephus, domum redibat. Quod si quis velit eam ex mari Mediterraneo ulterius perrexisse in Oceanum, et navigasse in Brasiliam, Peru et Mexico, uti modo faciunt Hispani, non repugnabo, acia-

tilius id concesserim de hac classe, quam de altera navigante in Ophir: hæc enim triennium impendebat in ita et reditu, illa vero in Ophir unum annum dumtaxat.

Porro nova est opinio Pinedæ, lib. IV *De Salomone*, cap. XIV, ubi multis argumentis probare contendit « Tharsis » esse Tartessum, et Hispaniam Beticam, ubi est sita Hispalis, vulgo *Sevilla*, quæ olim auro abundabat, ut patriæ suæ hoc decus Salomonice classis arroget. Censet ergo ipse unam dumtaxat eandemque fuisse Salomonis classem, quæ ex Asiongaber sita in sinu Arabico, sive mari Rubro, solvens, primo navigavit in Oceanum, ac per promontorium Bona-Spei omnia Africae littora Gades usque circumvecta, venerit « in Tharsis » id est Tartessum et Hispaliem; inde rediens, eadem Africa littora relegens navigaverit in Indiam Orientalem, puta in Taprobanam et Sumatram, indeque tertio demum anno in portum Asiongaber, ex quo solverat, rediit.

Verum sic prius debuisset hæc classis ex Tharsis redire in Asiongaber, ibique merces suas in Tharsis et Tartesso comparatas exponere, ac deinde in Ophir, id est in Sumatram navigare. Cur enim merces in Tharsis comparatas novæ longaque navigationis in Indiam et Sumatram periculo exposuisset, cum facile eas exponere posset in Asiongaber, quæ nautis ex Tharsis sive ex Tartesso tendentibus in Indiam necessario præternaviganda erat? Sane fuisse hæc periculosa nimis, ut videtur, temeraria et imprudens navigatio, qua tot pretiosæ merces credebantur navi et mari infido, cum in portum vicinum secure deponi posset.

27. **FECEITQUE UT TANTA ESSET ABUNDANTIA ARGENTI IN JERUSALEM, QUANTA ET LAPIDUM.** — Est hyperbole, q. d. Fecit ut maxima esset abundantia argenti, qualis est lapidum. Nam alioqui lapidum major erat copia quam argenti.

28. **NEGOTIATORES ENIM REGIS EMBEBANT (equos) DE COA, ET STATUTO PRETIO PERDUCERANT.** — Pro de Coa, Hebræice est **מקור**, quod Noster et Septuaginta accipiunt, ut nomen proprium loci panactanque et legunt **מקור מיקוא**, vertuntque, *de Coa*, licet in Septuaginta corrumpat legatur, *de Ene* vel *Theue*. Videtur Coa fuisse urbs vel regio occidentalis Ægypti in qua erat eorum negotio celeberrima, de qua Stephanus Byzantius. Ita Serrarius.

Chaldaeus vero aliis punctis legens **מקור מיקוא**, vertit, *collectio mercatorum regis emebant collectionem pretio*. Chaldaem secuti R. David, R. Salomon, R. Joseph, et R. Levi apud Pagninum varie exponunt; sed omnium summa hæc est, multitudinem mercatorum dato pretio ex Ægypto eduxisse multitudinem vel byssi, vel telæ, vel equorum, vel aliarum rerum. Sed standum est versioni S. Hieronymi et Septuaginta. Nonnulli putant Coam esse Gommæ, quæ est sedes *regis regis*

Lusitanie in India Orientali; sed hæc longissimo abest ab Ægypto et Ierosolymis.

Porro dignitatem et magnificentiam regis maxime consistere in satellitum, equitum, currum numero et pompa, ex Athenæo, Æliano, Xenophonte et aliis docet Brissonius, lib. I *De Regno Persarum*. Unde Iulianus Apostata « cum removisset fastum palatii, contemptibile reddidit imperium, » ait Socrates, lib. III *Hist.* cap. 1, et Cassiodorus, lib. VI *Triparti.* cap. 1, sed hæc in re, uti et in aliis omnibus, modus servandus est.

29. EGREDIATUR AUTEM QUADRIGA EX ÆGYPTO SECENTIS SICLIS ARGENTI, ET EQUUS CENTUM QUINGAGINTA. — « Quadriga, » id est quatuor equi, qui currum sive quadrigam trahunt. Quisque enim equus stabat 150 siclis: quatuor ergo equi stabant sexcentis siclis; quocirca ipse currus sive quadriga, alio prelo comparanda erat; ita Abulensis. Siclus argenti est semuncia, sive quatuor drachmæ argenti, puta quatuor julii Romani, sive quatuor regales Hispanici, qui faciunt florenum Brabantium sive Belgicum. Sexcenti sicli igitur sunt sexcenti floreni Brabantici.

ATQUE IN HUNC MODUM CUNCTI REGES HETHÆORUM ET SYRIÆ EQUOS VENUDABANT. — Recte vertit Noster Interpres. Nam articulus *lamed* prefixus, licet ordinario sit nota dativi, tamen subinde est nota ablativi, idemque valet quod *a*, ex. de. Unde sic ex Hebræo vertas, et sic de cunctis regibus Hethæorum et Syriorum per manus eorum exibat, id est vendebantur Salomoni.

Porro Septuaginta, Chaldaeus et Rabbinus *lamed* accipientes et notam dativi, contrarie vertunt:

Sic (600 siclis) educabant ex Ægypto equos cunctis regibus Hethæorum et Syriorum; vide Abulensem qui egregie Vulgatam versionem hinc propugnat.

Denique tanta rerum omnium opulentia, felicitas et gloria a Deo data fuit Salomoni ob ejus sapientiam et virtutem, ut omnes Israelitæ eandem imitarentur ob spem eorumdem prætorum: ideoque Deo vero servirent, non idolis, videntes Deum verum majora dare soli Salomoni, quam omnia idola suis cultoribus. Israelitæ enim crassi et rudes non nisi terrena capiebant et sapiebant, uti et modo faciunt posterorum Judæi.

Secundo, ut reges Syrorum, Ægyptiorum, Arabum, imo totius mundi incitarentur ad colendum Deum Salomonis, ut simitem magnificentiam a Deo adipiscerentur, qualem adeptus erat Salomon, uti fecit regina Saba, aliique reges cordati.

Tertio, ut in Salomone daret specimen et tamen ideam felicitatis et gloriæ æternæ, quam suis electis ab æterno preparavit in celo.

Quarto, ut ostenderet in Salomone quam vana esset omnis opulentia et gloria hujus mundi, ut pole que mox cum ipso Salomone instar fumi evanuit, ut dicerent: « Sic transit gloria mundi. » Quare veram felicitatem et gloriam sitam esse in bonis celestibus et æternis, ut ea homines ambirent; idque clare ostendit Deus in Salomone, cujus felicitas mera fuit infelicitas, uti jam patet: gloria enim ejus mox facta est ingloria, et fama infamia, ac opulentia pauperlas; nam filius ejus Roboam, amissis decem tribubus Israel, unam solam tribum Juda ægre retinuit.

Gloria
Salomonia
Causa
prima

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon senex, a mulieribus alienigenis illectus, colit earum idola. Quare, vers. 11, Deus minatur ei regni amissionem, ac vers. 14, adversarium ei suscitavit Adad Idumæum, et vers. 23, Razon Syrium; denique vers. 25, Jeroboam Hebræum, cui Deus per Ahiam sciendentem pallium in duodecim partes, quarum decem dedit eidem, promittit regnum decem tribuum, ita ut sola duæ reliquæ, scilicet Juda et Benjamin, adhererent filio Salomonis, scilicet Roboam.

1. Rex autem Salomon adamavit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, et Moabitidas, et Ammonitidas, Idumæas, et Sidonias, et Hethæas, 2. de gentibus super quibus dixit Dominus filiis Israel: Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras; certissime enim avertent corda vestra ut sequamini deos earum. His itaque copulatus est Salomon ardentissimo amore. 3. Fueruntque ei uxores quasi reginæ septingentæ, et concubine trecentæ, et averterunt mulieres cor ejus. 4. Cumque jam esset senex, depravatum est cor ejus per mulieres, ut sequeretur deos alienos: nec erat cor ejus perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor David patris ejus. 5. Sed colebat Salomon Astarthen deam Sidoniorum, et Moloch idolum Ammonitarum. 6. Fecitque Salomon quod non placuerat coram

Domino, et non adimplevit ut sequeretur Dominum, sicut David pater ejus. 7. Tunc edificavit Salomon faunum, Chamos idolo Moab, in monte qui est contra Jerusalem, et Moloch idolo filiorum Ammon. 8. Atque in hunc modum fecit universis uxoribus suis alienigenis, quæ adolebant thura, et immolabant diis suis. 9. Igitur iratus est Dominus Salomoni, quod aversa esset mens ejus a Domino Deo Israel, qui apparuerat ei secundo, 10. et præceperat de verbo hoc ne sequeretur deos alienos, et non custodivit quæ mandavit ei Dominus. 11. Dixit itaque Dominus Salomoni: Quia habuisti hoc apud te, et non custodisti pactum meum, et præcepta mea quæ mandavi tibi, dirumpens scindam regnum tuum, et dabo illud servo tuo. 12. Verumtamen in diebus tuis non faciam, propter David patrem tuum: de manu filii tui scindam illud, 13. nec totum regnum auferam, sed tribum unam dabo filio tuo, propter David servum meum, et Jerusalem quam elegi. 14. Suscitavit autem Dominus adversarium Salomoni, Adad Idumæum de semine regio, qui erat in Edom. 15. Cum enim esset David in Idumæa, et ascendisset Joab princeps militiæ ad sepeliendum eos qui fuerant interfecti, et occidisset omne masculinum in Idumæa 16. (sex enim mensibus ibi moratus est Joab et omnis Israel, donec interimeret omne masculinum in Idumæa), 17. fugit Adad ipse, et viri Idumæi de servis patris ejus cum eo, ut ingrederetur Ægyptum: erat autem Adad puer parvulus. 18. Cumque surrexisset de Madian, venerunt in Pharan, tuleruntque secum viros de Pharan, et introierunt Ægyptum ad Pharaonem regem Ægypti, qui dedit ei domum, et cibos constituit, et terram delegavit. 19. Et invenit Adad gratiam coram Pharaone valde, in tantum ut daret ei uxorem, sororem uxoris suæ germanam Taphnes reginæ. 20. Genitque ei soror Taphnes Genubath filium, et nutritivum eum Taphnes in domo Pharaonis: eratque Genubath habitans apud Pharaonem cum filiis ejus. 21. Cumque audisset Adad in Ægypto formisæ David cum patribus suis, et mortuum esse Joab principem militiæ, dixit Pharaoni: Dimitte me, ut vadam in terram meam. 22. Dixitque ei Pharaon: Qua enim re apud me indiges, ut quæras ire ad terram tuam? At ille respondit: Nulla; sed obsecro te ut dimittas me. 23. Suscitavit quoque ei Deus adversarium Razon filium Eliada, qui fugerat Adazerem regem Soba dominum suum; 24. et congregavit contra eum viros, et factus est princeps latronum, cum interficeret eos David: abieruntque Damascus, et habitaverunt eum regem in Damasco. 25. Eratque adversarius Israeli cunctis diebus Salomonis; et hoc est malum Adad, et odium contra Israel, regnavitque in Syria. 26. Jeroboam quoque filius Nabath, Ephraemæ, de Sareda, servus Salomonis, cujus mater erat nomine Serva, mulier vidua, levavit manum contra regem. 27. Et hæc est causa rebellionis adversus eum, quia Salomon edificavit Mello, et coæquavit voraginem civitatis David patris sui. 28. Erat autem Jeroboam vir fortis et potens; vidensque Salomon adolescentem bonæ indolis et industrium, constituerat eum præfectum super tributa universæ domus Joseph. 29. Factum est igitur, in tempore illo, ut Jeroboam egrederetur de Jerusalem, et inveniret eum Ahias Silonites propheta in via, opertus pallio novo: erant autem duo tantum in agro. 30. Apprehendensque Ahias pallium suum novum, quo coopertus erat, scidit in duodecim partes. 31. Et ait ad Jeroboam: Tolle tibi decem scissuras; hæc enim dicit Dominus Deus Israel: Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, et dabo tibi decem tribus. 32. Porro una tribus remanebit ei, propter servum meum David, et Jerusalem civitatem quam elegi ex omnibus tribubus Israel; 33. eo quod dereliquit me, et adoraverit Astarthen deam Sidoniorum, et Chamos deum Moab, et Moloch deum filiorum Ammon; et non ambulaverit in viis meis, ut faceret justitiam coram me, et præcepta mea, et judicia sicut David pater ejus. 34. Nec auferam omne regnum de manu ejus, sed ducem ponam eum cunctis diebus vitæ suæ propter David servum meum, quem elegi, qui custodivit mandata mea et præcepta mea. 35. Auferam autem regnum de manu filii ejus, et dabo tibi decem tribus. 36. Filio autem ejus dabo tribum unam, ut rema-

neat lucerna David servo meo cunctis diebus coram me in Jerusalem civitate, quam elegi ut esset nomen meum ibi. 37. Te autem assumam, et regnabis super omnia que desiderat anima tua, et risque rex super Israel. 38. Si igitur audieris omnia que precepero tibi, et ambulaveris in visis meis, et feceris quod rectum est coram me, custodiens mandata mea, et precepta mea, sicut fecit David servus meus: ero tecum, et edificabo tibi domum fidelem quemodo edificavi David domum, et tradam tibi Israel. 39. Et affligam semen David super hoc, verumtamen non cunctis diebus. 40. Voluit ergo Salomon interficere Jeroboam: qui surrexit et aufugit in Ægyptum ad Sesac regem Ægypti, et fuit in Ægypto usque ad mortem Salomonis. 41. Reliquum autem verborum Salomonis, et omnia que fecit, et sapientia ejus: ecce universa scripta sunt in Libro verborum dierum Salomonis. 42. Dies autem, quos regnavit Salomon in Jerusalem super omnem Israel, quadraginta anni sunt. 43. Dormivitque Salomon cum patribus suis, et sepultus est in civitate David patris sui, regnavitque Roboam filius ejus pro eo.

4. REX AUTEM SALOMON ADAMAVIT MULIERES ALIENIGENAS MULTAS. — Gentes scilicet et Chanaanas, que suos deos et idola colebant, et ad eadem colenda Salomonem maritum suum induxerunt. Vide hic quam periculosum sit uxores ducere infideles, vel hereticas.

2. DE GENTIBUS SUPER QUIBUS DIXIT DOMINUS FILIIS ISRAEL: NON INCREDIEMINI AD EAS. — Lex ista extat *Exod.* xxiv, 46, loquiturque duntaxat de Chanaanis, ut ibidem patet, quales erant Sionide et Hethæ: quare peccavit Salomon contra legem eas ducendo. Alias aliarum gentium feminas in uxores duci lex permittebat Hebræis, dummodo ille prius abjuratis idolis, ad Deum verum et religionem Hebræorum converterentur. In hoc quoque peccavit Salomon, quia duxit eas persistentes in sua idololatria; unde ab eis ad idola colenda pertractus est. Ita Abulensis.

3. FUERUNTQUE EI UXORES QUASI REGINE SEPTINGENTE ET CONUBINE TRECENTE. — id est universim mille. « Regine » vocantur primarie uxores, que regum et principum erant filie, ideoque regio cultu et nomine utebantur: « conubina » erant secundariæ uxores, utpote plebeie. Licet S. Hieronymus, *epistola* 132, eas vocet « escorta ».

Miserabilis fuit hic lapsus Salomonis viri sapientissimi et sanctissimi, quo in sex gravia scelera prolapsus est. *Primum*, ejus scelus fuit, quod contra legem duxerit alienigenas et idololatrias. *Secundum*, quod nimis multas, puta mille. Lex enim *Deut.* cap. xvii, vers. 17, jubebat regi dicebatque: « Non habebit uxores plurimas. » *Tertium*, quod eis potestatem fecerit colendi sua idola, imo eis delubra in monte Oliveti edificavit. *Quartum*, quod ipse eadem adoravit. *Quintum*, quod suo exemplo multos Hebræos ad eadem colenda impulerit. *Sextum*, quod immania tributa populo indixerit, quia ad tot reginas ornandas et magnificæ alendas, immensis opibus erat opus. Et hoc est grave jugum, de quo capite sequenti, apud Roboam filium queruntur Hebræi, ideoque ab eo

schisma faciunt. In Salomone videre est, quam verum sit illud vetus dictum:

Vestis pulchra, Jocus, potus, cibus, otia, somnas,
Emerant mentem luxuriantque fovend.

ET AVERTERUNT MULIERES COR EJUS; — a Deo vero ad idola mentem et voluntatem ejus deflexerunt.

4. CUMQUE JAM ESSET SENEX, DEPRAVATUM EST COR EJUS PER MULIERES, UT SEQUERETUR DEOS ALIENOS. — Hinc patet Salomonem vere coluisse idola, quare mirum est id ipsum hic negare Robertum Stephanum: Nam id ipsum affirmat S. Ireneus, lib. IV, cap. xlv, Justinus, dial. *Contra Tryphon.*, Tertullianus, lib. V *Contra Marcion.*, S. Basilius, *epist. ad Chelidon.*, S. Augustinus, lib. XIV *De Civit. Dei*, cap. xi. Adoravit ea autem, non quod in eis aliquid inesse divinitatis censeret, sed ut suis concubinis morem gereret. Audi S. Augustinum, lib. XI *De Genesi ad litteram*, cap. xlii: « Ita Salomon vir tantæ sapientiæ, numquidnam credendum est quod in simulacrorum cultu credidit esse aliquid utilitatis? sed mulierum amor ad hoc malum trahenti resistere non evaluit, faciens quod sciebat non esse faciendum, ne suas, quibus deperibat atque difflebat, mortiferas delicias contristaret. » Confirmat id ipsum exemplo Adæ, dum subdit: « Ita et Adam, posteaquam de ligno prohibito seducta mulier manducavit, eique dedit ut simul ederent, noluit eam contristari, quam eredeat posse sine suo solatio contabescere; si ab ejus alienaretur animo, et omnino illa interire discordia. Non quidem carnis victus concupiscentia, quam nondum senserat in resistente lege, membrorum legi mentis sue: sed amici quam benevolentia, qua plerumque fit, ut offendatur Deus, ne homo ex amico fiat inimicus; quod eum facere non debuisset, divinæ sententiæ justus exilus indicavit. »

5. SED COLEBAT SALOMON ASTARTHEN DEAM SIDONIORUM. — Hæc erat Venus de qua dixi *Judic.* cap. II, vers. 13.

ET MOLOCH, — sive « Melchom », cui filios concre-

mando immolabant, de quo dixi *Levit.* xviii, 21. Unde et Salomonem eidem filium vel filios suos immolasse et concremasse censet Pineda et Sallianus.

7. TUNC EDIFICAVIT SALOMON PANEM CHAMOS. — « Chamos » est *cham*, deus temulentie, puta Bacchus; unde ab eo dicta est comessatio. Vide dicta *Ro.* xii, 13, ad illa: « Non in comessionibus. »

Causa tanti lapsus fuit nimia Salomonis prosperitas, opulentia, delicie et libidines. Proxima causa fuit uxores, quas ardentissime amabat: he enim cum dementarunt juxta illud: « Vinum et mulieres faciunt apostatate sapientes. »

Disce hic, quomodo cavenda sint femina; amor earum enim est insuperabilis, et quidvis licet pretiosissimum et scelestissimum ab amasis extorquet: fuge ergo illas, quia nec sapientior es Salomone, nec fortior Samone, nec sanctior Davide; qui omnes per feminas ceciderunt. Sapienter Eucherius hic: « Admonendi sunt, inquit, quibus hoc seculum prosperatur, qui nullis adversitatibus hujus mundi feriuntur, quod Salomon post acceptam sapientiam usque ad idololatriam cecidisse describitur, quia nihil in hoc mundo, priusquam caderet, adversitatis habuisse memoratur: sed concessa sapientia eum funditus deseruit, eo quod eum nulla saltem minima tribulationis disciplina custodivit, nisi postquam Deum deseruit, et se a Deo desertum esse cognovit. »

Et S. Bernardus, lib. II *De Consider. ad Eugenium*, sub finem: « Adverte, ait, quam rarus semper existit, qui non vel modice in prosperitate animum relaxaverit a sui custodia et disciplina. Quando hoc incautus non facit ad disciplinam, quod ignis ad ceram, quod solis radius ad nivem vel glaciem? Sapiens David, sapiens Salomon fuit: sed blandientibus nimis secundis rebus alter ex parte, alter ex toto desipuit. Magnus qui incidens in adversa, non occidit vel parum a sapientia. Nec minor cui presens felicitas arrisit, non irritis. Quanquam facilis invenieris qui sapientiam retineant contraria sibi fortuna, quam qui propitia non perdidit. »

11. QUIA HABUISTI HOC APUD TE. — quia in animum tuum induxisti a me apostatate et colere idola. Aut, quia in te inventum est scelus apostatis et idololatriæ.

SCINDAM REGNUM TUCM (in duo; scilicet in regnum Juda et Israel, sive decem tribuum); ET DABO ILLUD SERVO TUC. — Jeroboam, quem creabo regem Israelis, cap. xii.

13. TRIBUM UNAM DABO FILIO TUCO. — « unam », scilicet præter suam, *q. d.* præter tribum Juda, ex qua quia ortus est David, hinc ipsa nepotum ejus propria censetur, adiciam et unam aliam tribum, scilicet Benjamin. Ita Abulensis, vel, ut Cajetanus, tribus Juda et Benjamin censebantur una eademque, et vocabantur « regnum Juda. »

Porro Abulensis, Tornellus et Sallianus censent Deum hæc dixisse Salomoni, non per se nec per Angelum, eo quod eo indignus esset Salomon,

sed per Ahiam Silonitem, de quo vers. 29. Pineda tamen, lib. III, cap. II, num. 3, censet Deum hic per se tertio apparuisse Salomoni; hoc enim simpliciter verba significant, cum dicitur vers. 11: « Dixit itaque Dominus Salomoni. » Denique Salomon nil Deo respondit, unde videtur in sue scelere perstisisse.

Quæres, an Salomon sit damnatus an salvatus? Problema hoc est præsum. Damnatum censent Tertullianus, lib. II *De Præscript.* cap. II; Cyprianus, *epist.* 7; S. Augustinus, lib. XVII *De Civit. Dei*, cap. viii et xx; S. Chrysostomus, serm. *De Penit.*; Beda in lib. III *Reg.* cap. vi; Rabanus in IV *Reg.* cap. xxii; Isidorus, *De Vita et morte Proph.* cap. xxiv; Lyranus, Abulensis, et alii hic.

Ratio est prima, quia Scriptura commemorans ejus lapsum tam gravem, non adjicit ejus penitentiam, sicut adjicit in lapsu Davidis. *Secundo*, quia ipse sua delubra idolis edificata non destruxit: nam ea destruxit tandem Josias. Respondent alii, ipsum ea obstrasse, vel destruxisse usque ad rudera, quæ ab iupis reddicata, vocantur « excelsa Salomonis; » sed id dicunt, non probant. *Tertio*, quia a hoc videtur Deus Salomonem in hac vita cumulasse omnibus bonis, et ejus merita remuneraretur in hac vita, et scelera puniret in futura, juxta illud Abraham ad divitem epulonem: « Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. » *Quarto*, quia amor ardens feminarum longa consuetudine reboratus pene est insuperabilis: talis autem fuit Salomonis, qui tot suis amasis perditæ amatis undique eingeatur, ut etiam poniere vellet, non posset. Hinc facit, quod ante paucos annos in Italia uni e nostra Societate configit. Vocatur ille ut concubinario cuidam in morte adlesset. Adfuit, et totis viribus eum ad penitentiam hortatus est, ut amoribus illicitis valderet, nunc blandiendo, nunc minando insans Dei judicium et gehennam. Sed et concubina flos rogabat eum ut poneret, et moriendo animæ salutem consuleret: omnia frustra surdo cecinerunt. Ille enim dixit, se nec velle nec posse amicam tantum dlectam abdicare. Quare impoenitens miseram exhalavit animam.

Ex adverso eum penituisse et salvatum esse opinantur Rabini veteres, et ex eis S. Hieronymus, S. Gregorius Thaumaturgus, Rupertus, Pineda, Sallianus, Barradius, Serarius, Sanchez, Delfrio et alii, qui asserunt eum post lapsum scripsisse Ecclesiasten, in quo quasi penitens se vana amoribus et idolis vacasse exclamat: « Vanitas vanitatum, et omnia vanitas. » Hoc argumentum foret validum, si constaret Ecclesiasten a Salomone scriptum post lapsum, non ante, qua de re dixi proemio in Ecclesiasten: nam dicta et scripta ejus recensita sunt initio libri hujus cap. v et v, ante lapsum: lapsus vero ejus in senio demum hoc cap. xi narratur.

Probat primo, quia Deus, II Reg. vii, promiserat Davidi se Salomonem, si peccaret, correpturum « in virga virorum, » quae scilicet homines castigari solent ut emendentur.

Secundo, quia Proverb. cap. xxiv, 23, Septuaginta addunt: *Notissime ego quoque egredientem, respiciam ut eligam disciplinam.*

Tertio, quia Salomon fuit *Ididus*, id est *idololatriae* Deus, Christi typus et scriptor canonicus tot sacerdotum librorum. Pluribus id probat Pineda, lib. VIII *De Rebus Salomonis*, cap. 1, sect. 6. Neam sententiam aperiri *Ecdi. xlvii, 22*, ad illa: « Dedisti mactam in gloria tua. » Romae concionator quidam iustitiam, publice inter concionandum asseruit, nuper cuidam sanctae personae revelatum esse, Salomonem ad haec usque tempora aeres poenas in purgatorio subsisse, at jam is absolutum abesse in celum. Sed hae revelationes examinandae sunt, nec feminis esse asserentibus facile credendum.

14. SUSCITAVIT AUTEM DOMINUS ADVERSARIUM SALOMONI ADAD IDUMAEUM, — ab Austro, sicut ab Aegypto hostem ei suscepit Razon, vers. 23. Haec poena a Deo inflicta fuit Salomoni adhuc viventi; prior, scilicet regni scissio, eidem irrogata est post mortem.

Quomodo Deus suscitavit Israeli et fidelibus hostes, exposui *Judic. iii, 8*.

Porro Pineda, lib. VII, cap. xviii, num. 7, censet has Dei minas de regni scissione Salomonis intentatas anno regni eius 32, ut reliquis octo annis maximas molestias et animo et corpore sustineret. Idem tamen in sua Chronologia, hanc objugationem ad finem anni 37 Salomonis refert. Trigesimo octavo vult suscitatos Salomonis adversarios, trigesimo nono ipsum respicisse, quadragesimo denique defunctum esse: quae videtur plurimum rationi consentanea distributio, ait Salianus.

15. ET ASCENDISSET JOAB AD SEPELIENDUM EOS QUI FUERANT INTERPECTI. — Probabile est, quod censet Cajetanus, tunc accidisse, ut presidiarii Davidis relictii in Idumaea a se subacta, post eius obitum caesi sint ab Idumaeis: Itaque Joab ivisse eo ad illos sepeliendos, et ad vindicandam illorum necem: unde omnes Idumaeorum masculos occidisse, exceptis forte parvulis, qui exipiuntur lege *Deuter. xx, 14*.

21. DIXIT PHARAONI: DIMITTE ME UT VADAM IN TERRAM MEAM. — Haec videtur fuisse series historiae quam Scriptura hic paucis convolvit. Adad ex semine regio Idumaea puer fugit, vel potius a servis abductus est in Aegyptum, cum David vastaret Idumaeam. In Aegypto gratium invenit apud Pharaonem, adeo ut Pharaon ei sororem conjugis suae dederit uxorem. Ille audiens Davidem vastatorem Idumaeae mortuum, petit a Pharaone veniam reddendi in suam Idumaeae regnum, quam Pharaon tandem concessit. Anno ergo Salomonis tertio in Idumaeam rediit, trigesimum circiter, ut ait Abulensis, agens annum, ubi cum bona venia Salo-

monis, intervenit Pharaonis, qui utrumque sibi affinitate conjunxerat, videtur in Idumaea regnasse tributarius eadem lege ac conditione tributum, quam imposuerat David; nihil enim ab eo tempore in Idumaea mutatum aut turbatum invenitur. Hic ultimis Salomonis annis, videns eum effeminatum, infirmatum et contemptum factum, tributum ei negavit, ac rebellare se suamque Idumaeam in libertatem vindicavit. Ita Abulensis, Salianus et alii (1).

23. SUSCITAVIT QUOQUE ET DEUS ADVERSARIUM RAZON, — qui, ut sequitur, factus princeps laetorum, constituit se regem Damasci. Justa congruaque fuit haec poena, ut Salomoni Deo rebellant rebellarent pariter tam subditi quam bello subacti. Sic Deus peccatori subditi adversarios, quomodo stimulent, et ad Deum redire cogant.

25. ERATQUE (RAZON) ADVERSARIUS ISRAELI CUNCTIS DIEBUS SALOMONIS: ET HOC EST MALUM ADAD, ET ODIS CONTRA ISRAEL, REGNAVITQUE IN SYRIA. — Josephus, Cajetanus et alii sic exponunt, *q. d.* Adad junxit se cum Razon, ac ejus ope roboratus rebellavit Salomoni, fecitque se regem Syriae. Sed abierunt: nam Syria, puta Damasci, regem se fecit Razon, ut dictum est vers. preced. Adad vero ut filius regis Idumaeae, in sua Idumaea regnavit. Sensus ergo est, *q. d.* Razon fuit adversarius Israelis et Salomonis, siquae adauxit malo in hostilitatis Adad contra Israel, « regnavitque in Syria, » scilicet ipse Razon, non autem Adad. Unde Chaldaeus vertit, et fuit (Razon) adversarius Israelis cunctis diebus Salomonis, et cum malo quod fecit Adad, rebellavit in Israel, et regnavit super Avam, id est Syria, *q. d.* Razon cum Adad rebellavit Salomoni, et afflixit Israel, fecitque se regem Syriae. Ita Vatablus, Pineda et Salianus. Id clare significant Septuaginta Romana, quae haec verba transponunt junguntque vers. 22, ubi sic legunt: *Et reversus est Adar in terram suam, hoc est malum quod fecit Adar, et aggravavit, sive afflixit israel, et regnavit in terra Edom: Pro דרן אדום non legerunt, דרן Edom: litterae enim ד et ר sunt per similes, ut una sepe pro alia substituantur: sicut hic pro Adad Septuaginta legunt Adar. Concludit ergo Scriptura jungendo duos Salomonis hostes, Adad scilicet et Razon, ac tertium maximumque addendo vers. sequenti, nimirum Jeroboam. Denique utraque sententia conciliari potest, dicendo Adad primo regnasse in Idumaea, deinde ex ea, utpote montosa ac sterili migrasse in Syria, utpote divitem et fertilem, ac mortuo Razon rebellionis socio successisse ei in regno Syriae. Nam ejus filius Benadad fuit rex Syriae, ut patet III Reg. xx, 1, imo ab Adad ceteri reges Syriae post eum dicti sunt Benadad, id est filii et successores Adad, ideoque infestis Israeli, Ita S. Hieronymus in cap. 1*

(1) Sed res illi pro voto cessisse non videtur, cum Idumaei subditi regibus Juda diu etiam post Salomonem usque ad regnum Joram manserint.

Amos, Rabbini et Vatablus, lib. IV Reg. cap. vi, vers. 28.

26. JEROBOAM QUOQUE FILIUS NABATH, EPHRAEUS. — Hic tertius fuit hostis Salomonis. Hebraei apud Hieronymum in *Tradit.* censent « Nabath » esse Semei, qui maledixit Davidi, ideoque occisus est a Salomone, quare ejus filium Jeroboam gravas, et quasi ex patre ingenuum in Davidem et Salomonem odium concepsisse, ideoque ei rebellasse. Verum errant: nam Semei erat ex tribu Benjamin, Jeroboam vero erat « Ephraeus » id est ex tribu Ephraim, quae tribus fuit arrogans, amula Judae, et avida imperii. Unde in Jeroboamo illud occupavit, tenuisque pene toto tempore regum Israel. Pluribus exemplis Ephraimitarum arrogantiam et turbulentum ingenium ostendit Salianus anno mcmli 3057, num. 22.

MULIER VIDUA. — Ita Hebraeus, Chaldaeus, Septuaginta hic; sed cap. seq. Septuaginta Romana habent, *mulier fornicaria*, sive *meretrix*: et sic legit Lucifer Calaritanus, lib. *De Regibus Apostaticis*.

LEVAVIT MANUM CONTRA REGEM, — postquam ab Ahia propheta decem pallii scissuras, et per eas regni decem tribuum promissionem a Deo accepit, ut sequitur; tunc enim videtur sollicitasse decem tribus per revelationem hujus prophetae, ut a Salomone tam duro tributorum exactore ad se quasi mitiores futurum deficerent: forte etiam aperte rebellavit Salomoni, et regnum invasit, uti haec verba insinuant. Ita Josephus, Pineda et Salianus; licet etiam ante Ahia prophetiam Jeroboam rebellasse censent Abulensis et Tornielius.

Qua in re peccavit: Deus enim hic ei tantum per Ahiam promisit regnum decem tribuum, non autem illud repisa ipsi nunc dedit, sed demum post mortem Salomonis sub Roboam. Quare inique et injuste Jeroboam contra Salomonem regem suum insurrexit. Ita Abulensis. Sicut cum Samuel secreto unxit Davidem in regem, non eo ipso dedit ei jus ad regnum, sed ut regnaret post mortem Saulis: unde David, vivente Saule, nihil circa regnum attentavit.

Denique opinatur Salianus Jeroboam pariter nil contra Salomonem attentasse, sed tantum dici « levasse manum contra regem, » eo quod ab Ahia designatus sit rex contra Salomonem, et designationem hanc Ahiae acceptavit. Vulgi enim sermone qui regnum alienius, licet sibi oblatum, acceptat, dicitur regi rebellare; Serarius vero ait eum « levasse manum » contra Salomonem, quia eum levavit contra Roboam Salomonis filium. Verum eum aliquod mox contra Salomonem motum esse, hae phrasae proprie significat Scriptura, idque confirmat subdens: « Et haec est causa rebellionis adversus eum. » Rebellavit ergo ipse Salomoni. Unde Josephus, lib. VIII, cap. ii: « His, ait, Prophetae verbis erectus ad spes magnas Jeroboamus, cum esset alicui inquieto et ambitioso ingenio, quamprimum in suam provinciam pervenit, non immemor praesagii prophetici, sollici-

tare populum cepit, ut a Salomone deficeret, ut sique principatum deferret. » Josephum sequuntur Tornielius, Pineda, Abulensis et alii.

31. TOLLE TIBI DECEM SCISSURAS, — ut per hoc cognoscas te sub Roboam a duodecim tribubus Salomonis regno sublatum, et tibi arrogatum decem tribus Israel, ut mox explicat Ahias.

Symbolice, haec decem scissurae significabant regnum decem tribuum in decem familias sibi invicem succedentes, fore sciendum, ac decies dividendum, ait Rupertus. Hic enim fuit ordo et successio regum Israel sive decem tribuum. Primam scissuram decem tribuum a duobus fecit Jeroboam. « Hujus filium, ait Rupertus, lib. V, cap. iv, nomine Nadab perensit Baasa. Haec secunda Israel scissura regni est. Ejusdem Baasa filium Hela occidit Zambri, regnavitque pro eo. Zambri se in palatio incendiis obsidente Amri, qui et pro eo regnavit. Post hunc regnavit Zebab, et post eum filius ejus Ochozias, et post eum frater ejus Joram. Sed istum occidit Jehu, regnavitque pro eo usque ad quartam generationem. Quintum ab illo percussit Sellum, regnavitque pro eo. Sed et istum percussit Manahem, regnavitque pro eo. Filium quoque hujus Phaceam percussit Phacee filius Romelie, regnavitque pro eo, sed et contra istum conjuravit Ozeae, percussitque eum et interfecit, regnavitque pro eo. Contra istum ascendit rex Assyriorum et transtulit Israel in Assyrios. Haec decima fuit scissura. Nam in Jeroboam prima, in Baasa secunda, in Zambri tertia, in Amri quarta, in Jehu quinta, in Sellum sexta, in Manahem septima, in Phacee filio Romelie octava, in Ozeae nona, in rege Assyriorum, qui divisos a Deo et David rege suo, divisit etiam loco, transferendo in Assyrios, recte computatur decima. »

Tropologie, Jeroboam primus schismaticus natus haereticus, qui Ecclesiam suam haeresi discendunt: ac praesertim principes, qui ut regnum sui regis orthodoxi invadant, haeresim inducunt ac haereticos in auxilium vocant, uti fecit Jeroboam (idem factum vidimus in Belgio) qui idcirco regnum perdidit, uti Deus hic ei praedicens comminatur. Hinc apposite, ait Angelus, « Jeroboam Hebraice interpretatur dijudicans populum. Nam et haereticus dijudicare populum videtur, cum erroris sui sequaces facit. » Tunc enim fit illud: « Tolle tibi decem scissuras. » Sic et Rupertus, lib. V, cap. v, Eucherius, Beda et alii.

32. PONRO UNA TRIBUS (Juda cum Benjamin sibi v associata) REMANEBIT EI, — scilicet Salomonem, puta Roboam Salomonis filio et successori.

36. UT REMANEAT LUCERNA DAVIDI SERVO JEO. — « Lucerna » vocatur Davidis regis posteritas, non qualiscunque, sed regalis, splendida et gloriosa. Sicut enim lux solis se propagans, novam in aere spargit lucem, et sicut candela vel lucerna una accendit aliam, et haec aliam et aliam; sic pariter David rex genuit Salomonem regem, et Salomonia

genit Roboam regem, et ita de ceteris ejus posteris. « Lucerna » ergo appellatur hic successio regni posteriorum Davidis, quae erat quasi lucerna et quasi residuum quoddam lucis, id est splendoris et gloriae Davidis refulgens in Jerusalem. Ita Cajetanus.

38. **EDIFICABO TIBI DOMUM FIDELIUM**, — id est familiam regalem, continuam et stabilem, ut scilicet posteriori tui in regno decem tribuum continua serie succedant. Mirum est, quod Jeroboam et Principes ei similes non credant hisce Dei, qui prima est veritas, verbis et promissis; sed contrariis modis per impietatem, fraudes et scelera conentur sibi parare regni regiaeque sobolis stabilitatem; quo fit, ut Deum contra se concitent, itaque ab eo funditus everdantur, uti configit Jeroboam, omnibusque regibus Israel ejus successoribus.

39. **ET AFFLIGAM SEMEN DAVID SUPER HOC**, — id est propter hoc, scilicet propter te, si mihi fueris fidelis, q. d. Si mihi fideliter servieris, te exultabo, et posteris Davidis æmulos tuos humiliabo et deprimam.

VERBATIMEN NON CUNCTIS DIEBUS. — Rabbinii in *Seder-Olam*, cap. xv, hoc referunt ad regnum Asa regis Juda, qui valde regnum Juda exevit. Sallianus et alii referunt ad Ezechiam; nam ejus anno sexto decem tribus abducta sunt in Assyriam, tuncque desit regnum, et reges decem tribuum æmulii regum Juda. Mystice, hoc maxime impletum est a Messia, puta a Christo, qui quasi Davidis filius rursus regnavit super totum Israel, universumque orbem, ab eoque colitur ut Deus, Messias et Rex regum. Ita Cajetanus, Abulensis, Scriverius et alii. Unde a Christo in caelum ascensuro querebant discipuli: « Domine, si in tempore hoc restitues regnum, Israel? » *Actor. 1.*

Porro Deus tam serio Jeroboam inculcat veram sui religionem et cultum, quia praevidebat eum schisma facturum a Deo et templo propter regnum, cum tamen Deus vellet per eum schisma a Salomone in Dei cultu factum resarcire. At cur Deus id presciscens nihilominus eum regem constituit? Respondeo, ut puniret populum, eique impio similem, scilicet impium daret regem, aequae jam ante eidem dederat impium Saulem, ait Rupertus, et ex eo Sallianus. Populus enim jam magna ex parte erat corruptus, tam regis imitatione, quam propria malitia, ad quam eum pellexit olium, deliciae, et rerum omnium abundantia. Volens ergo Deus castigare populum impium, dedit regem Jeroboam, qui populi cupidinibus et desideris ad idola colenda obsequeretur, itaque fot calamitatum, et tandem extremi exiit eidem fieret causa, juxta illud *Job xxxiv, 30*: « Qui regnare facit hypocrisiam (id est impium) propter peccata populi. »

40. **VOLUIT ERGO SALOMON** (re intellecta, quod scilicet Ahas Jeroboamo detulisset regnum decem tribuum) **INTERFICERE JEROBOAM**, — quasi regni sui æmulum et invasorem. Addit Chaldeus,

Cant. cap. viii, vers. 12, eum quoque voluisse occidere Aham, eo quod ipse regnum detulisset, ideoque Aham pariter fugisse in Egyptum: sed de Aha nil habet hic Scriptura; est tamen id probabile. Nam delicati sunt reges, et quoslibet etiam sanctos, qui alios reges inducere satagunt, persequuntur, ut perduellionis reos; qui enim tangit regnum, tangit pupillam eorum. Verum hæc magna, ait Dionysius, fuit Salomonis execratio, ambitio et impatientia, quasi vellet et posset impedire propositum Dei de regni divisione.

41. **IN LIBRO VERBORUM** (id est factorum vel gestorum) **SALOMONIS**, — puta in Diariis, Chronicis et Annalibus Salomonis.

43. **DORMIVITQUE** (somo mortis) **SALOMON CUM PATRIBUS SUIS**, — anno etatis 60, aiunt Lyranus, Abulensis, etc. Narrant Zonaras et Cedrenus, ejus sepulchrum sub Hadriano Imperatore dissilisse ac concidisse, eamque rem motus et tumultus Judaeos portendisse. Sic et Dio in *Hadriano*, lib. LXIX, de Judæorum desertione tractans, ob quam omnes fere ab eo interempti sunt, et tota Judea desolata. « Id eis, inquit, antequam bellum gereretur, fuerat denuntiatum ex eo quod monumentum Salomonis, quem illi summa reverentia colunt, sua sponte divisum corruerat. »

Figuram et formam Salomonis ex *Cant. v, 40*: « Dilectus meus candidus et rubicundus, » etc. Ita colligit Pineda, lib. VI, cap. iv, et ex eo Sallianus. Salomon fuit colore candido et rubicundo, natura calida et humida, sed paulo calidior, caesario densa; capillis aurescentibus, et modice crispantibus, sicut elata palmarum; oculi justa magnitudinis, implentes orbem suum, splendentes ac caesi, leni placidoque intuitu; genae efflorescentes atque hilares, sicut lilia mixta rosis: labia ejus tenuia et mollia, ut rubentia Syriae lilia; os ipsum affans suavis odoris halitum; manus delicate, molles, articulate, quasi toro polite; digiti longiores, deductiora brachia; pectus et thorax candida, velut pixis eburnea, moderate magnitudinis et formæ; crura illius quasi columnæ marmoreæ, vel Parie candidissimæ; pedes sicut bases aureæ elaboratissime, mediocri magnitudine; incessus firmus et constans; statura proceræ et erecta; vox suavissima; dignus qui speciosum forma præ filiis hominum representaret. Sed pleraque horum supervenientes anni vitiaque Salomoni ademerunt: ac præsertim effusa libido atque morbi, merores et angores ob idololatriam illi a Deo in senio immissi: unde Ecclesiasticus, cap. XLVII, ejus elogium hæc flexibili catastrophe librenoque concludit: « Et inclinasti femora tua mulieribus: potestatem habuisti in corpore tuo, dedisti maculam in gloria tua, profanasti semen tuum inducere inacidum ad liberos tuos, et incitasti stultitiam tuam, ut faceres imperium bipartitum. » Vide ibi dicta.

Sub annum regni Salomonis vigesimum natus Sab 84-

est Homerus, poeta Græcorum sapientissimus, quem passim imitato et Latino versu consecutus est Virgilius, Latinorum poetarum princeps. Quare de Homeri natali loco certant septem Græciæ urbes, nimirum « Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamina, Chios, Argus, Athenæ: » Imo letas, id est insule Io, Homero aram exultasse, eique quasi deo sacrificasse, testatur Gellius, lib. III, cap. xi. Homero coævus et suppar fuit Hesiodus. Ita decessit ut sub Salomone Hebræorum, imo mortalium omnium, sapientissimo, sapientia apud Græcos nasceretur, indeque ad Latinos transferretur. Ita ex S. Cyrillo, lib. VII *Contra Julianum*, et aliis Sallianus anno Salomonis vigesimo, qui fuit ab exordio Troje annus 468, ante Romam conditam 460, tunc quoque regnabat in Latio sextus rex Sylvius, Æneæ Sylvii filius, ac Dido condidit Carthaginem, ait Eusebius in *Chronico*. Denique Josephus, lib. VIII, cap. iii, hoc Salomoni epiphonium ponit: « Meritum Salomon regum omnium felicissimum, opulentissimum et prudentissimum, excepto peccato, ad quod a mulieribus jam senescens pertractus est. » Jam ante proclamarat, totique mundo concionatus erat Salomon: « Vanitas vanitatum et omnia vanitas, »

et tamen vanitas vanaque species multorum eum in senio dementavit, vanumque reddidit, ut seipsum fecerit summum vanitatis speculum. Evanuit enim ejus sapientia, evanuit ejus sanctitas, evanuit ejus potentia, evanuit ejus felicitas et gloria, evanuit denique sanitas et vita præsens, utinam non æterna. Quid est homo etiam sapientissimus, ditissimus, potentissimus, si Deum deserat, et a Deo deseratur? utique non est aliud quam mancipium vanitatis, imago stultitiæ, præda mortis, ærumnarum abyssus. Oh! si Salomoni liceret ad vitam redire, qualem aueret penitentiam, qualem institueret vitam, quid mortalibus inelamaret! utique illud S. Salvii a morte ad vitam revocati apud Gregorium Turonensem, lib. VII *Histor. cap. 1*: « Audite, filii Adæ, et intelligite, quia nihil est quod cernitis in hoc mundo; sed omnia vanitas. Omnia ergo ut vana contemnite, ut veram gloriam Dei mereamini adipisci in celo. » Vana sunt sceptræ, vanae tiaræ, vana Venus, vana opes, vana vana, vanus orbis universus. « O curas hominum, o quantum est in rebus inane! » Nil verum, nil bonum, nil magnum, nisi æternum. Æterna cogitate, æterna ambite: ut Deus vos beet in æternum, per omnia sæculorum sæcula. Amen.

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Populus a Roboam poscit tributum gravium Salomonis relaxationem: ille negat et duriora minatur; quare decem tribus, eo relicto, regem sibi creant Jeroboam: parat contra eum bellum Roboam, vers. 21: sed revocat eum Deus per Semeiam prophetam. Moz, vers. 27, Jeroboam metuens ne populum, veniens ad templum, rediret pariter ad Roboam, vitulos aureos quasi idola erigit in Dan et Bethel.

1. Venit autem Roboam in Sichem: illic enim congregatus erat omnis Israel ad constituendum eum regem. 2. At vero Jeroboam filius Nabat, cum adhuc esset in Ægypto profugus a facie regis Salomonis, audita morte ejus, reversus est de Ægypto. 3. Miseruntque et vocaverunt eum: venit ergo Jeroboam, et omnis multitudo Israel, et locuti sunt ad Roboam, dicentes: 4. Pater tuus durissimum jugum imposuit nobis; tu itaque nunc imminue paululum de imperio patris tui durissimo, et de jugo gravissimo quod imposuit nobis, et serviemus tibi. 5. Qui ait eis: Ite usque ad tertium diem, et revertimini ad me. Cumque abiisset populus, 6. inivit consilium rex Roboam cum senioribus, qui assistebant coram Salomone patre ejus, cum adhuc viveret, et ait: Quod datis mihi consilium, ut respondeam populo huic? 7. Qui dixerunt ei: Si hodie obediens populo huic, et servieris, et petitioni eorum cesseris, locutusque fueris ad eos verba lenia, erunt tibi servi cunctis diebus. 8. Qui dereliquit consilium senum, quod dederant ei, et adhibuit adolescentes, qui nutriti fuerant cum eo, et assistebant illi. 9. Dixitque ad eos: Quod mihi datis consilium, ut respondeam populo huic, qui dixerunt mihi: Levius fac jugum quod imposuit pater tuus super nos? 10. Et dixerunt ei juvenes qui nutriti fuerant cum eo: Sic loqueris populo huic, qui locuti sunt ad te, dicentes: Pater tuus aggravavit jugum nostrum, tu releva nos. Sic loqueris ad eos: Minimus digitus meus grossior est dorso patris mei. 11. Et nunc pater meus posuit super vos jugum